

KANDIDATUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID INSTITUTIONEN BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2012:13

Det mobila bibliotekets betydelse

En användarundersökning av bokbussbesökare

KERSTIN MÅRTENSSON

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© Kerstin Mårtensson

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Det mobila bibliotekets betydelse.
En användarundersökning av bokbussbesökare.

Engelsk titel: What the mobile library means.
A user study of book bus visitors.

Författare: Kerstin Mårtensson

Färdigställt: 2012

Handledare: Frances Hultgren

Abstract: The purpose of this Bachelor thesis is to gain insight into the meaning of the mobile library for its users by investigating who the users are, how they use the mobile library, why they use the mobile library and what the users want from the book bus service. The methods used are observations, survey study and qualitative interviews.

The theoretical framework of the study is based on Andersson's and Skot-Hansen's model of the public library with its four different library profiles, together with Pierre Bourdieu's lifestyle theory where habitus and the concept of cultural capital are used to analyze the role of the book bus in people's lives.

My conclusion is that the mobile library is very important to its users since reading is an important part of their lives and it gives them easy access to books of several genres. The mobile library also functions as a meeting place in the local community and creates a link between urban and rural areas.

Nyckelord: bokbuss, användarstudie, mötesplats, demokrati, livsstil, läsvanor

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Syfte och frågeställning	5
1.3 Begreppsdefinition.....	5
2. Material och tidigare forskning	6
2.1 Översikt över bokbussverksamheten: internationellt, nationellt och lokalt.....	8
2.2 Bibliotek och läsning som demokratiska verktyg.....	10
3. Teori	13
4. Metod	16
4.1 Urval	18
5. Resultatredovisning	19
5.1 Bokbussens miljö	19
5.1.1 Bokbussrummet	19
5.1.2 Sociala relationer.....	20
5.1.3 Media	21
5.1.4 Stämningen på bokbussen.....	22
5.2 Bokbussens besökare och användare	22
5.2.1 Bokbussanvändarna	22
5.2.2 Besökarnas användning av bokbussen.....	24
5.2.3 Användarnas inställning till bokbussens verksamhet	25
5.3 Bokbussbesökares tankar och förhållningssätt	26
5.3.1 Läsvanor.....	26
5.3.2 Vardagssituation och intressen.....	28
5.3.3 Synen på bokbussen	29
6. Analys och diskussion	33
6.1 Slutsatser	36
6.2 Metod och teori i uppsatsen	37
6.3 Förslag till vidare forskning.....	37
7. Käll- och litteraturförteckning	38
8. Bilagor	41

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Mitt val av ämne för denna kandidatuppsats föll naturligt på bokbussens verksamhet sedd ur ett användarperspektiv. Med egen erfarenhet som bokbussanvändare i min barndom och med anknytning till glesbygdsområde ser jag den samhällsservice som finns i dessa områden som intressant och viktig. Bokbussverksamheten är en av dessa och jag vill här försöka förstå vad den betyder för sina användare.

Enligt bibliotekslagen (1996) ska alla samhällets medborgare ha tillgång till ett folkbibliotek som stödjer och stimulerar människors läsning samt underlättar för utbildning, upplysning och informationssökning. Detta innefattar tillgång till litteratur och databaserad information, men också tillgång till övrig kulturell verksamhet. Bokbussen är enligt Sigurd Möhlenbrock (1973) en variant och en utvidgning av folkbiblioteket, och därför ett sätt att erbjuda delar av ovanstående service till de människor som inte bor i närheten av ett fast filial- eller stadsbibliotek.

Bokbussverksamheten har genom åren dragits in och minskats i omfattning inom många kommuner. Kanske kan verksamheten tyckas något mindre viktig idag när tillgången till elektroniskt material ökar och det finns möjlighet att enkelt och smidigt söka information och köpa böcker över internet. I arbetet med demokratiska mötesplatser och ett livslångt lärande vill jag ändå gärna tro att den fortfarande spelar en viktig roll. Som Tina Andersson och Annie Jonsson (2009) skriver har bokbussen kanske framförallt ett stort värde för landsbygdens invånare, där avstånden till närmaste tätort kan vara långa. Tillgången till litteratur underlättas också för dem som på grund av ålder eller handikapp har svårt att ta sig till andra bibliotek. I den äldre generationen är det kanske inte heller självklart med dator i varje hushåll, och människor får då genom bokbussen ändå tillgång till böcker, tidskrifter och annan media. Samtidigt kan bokbussen, liknande de fasta biblioteken, spela en roll som social mötesplats för sina användare.

Bokbussverksamhet förekommer även i större samhällens närområde och inte bara på landsbygden. Vid nedläggning av filialbibliotek låter man ibland bokbussen ta över litteraturförsörjningen i området (Lysebäck & Norrström 2000). Även förskolor och mindre skolor utan skolbibliotek använder sig av dess utbud, likväl som att skolor använder bokbussen som komplement till det egna ”bokrummet”.

Bokbussverksamheten startade egentligen med tanken om uppsökande verksamhet, enligt Andersson och Jonsson (2009, s. 8ff), och den kan jämföras med andra uppsökande verksamheter såsom boken kommer eller bokleveranser till arbetsplatser och fängelser. Detta som ett ytterligare sätt att nå ut till ”alla” invånare i samhället. Dock menar Dan Lundin (1990, s. 165) att man inte ska se bokbussverksamheten som

en uppsökande verksamhet liknande dessa i den definitionen, men att bokbussen däremot kan användas som komplement och transportmedel inom dessa verksamheter.

1.2 Syfte och frågeställning

Studiens syfte är att undersöka vad bokbussens service och verksamhet betyder för dess användare. Det är inte den personliga servicen från bokbusspersonalen som jag i första hand tänker på, utan just den möjlighet som ges att få tillgång till litteratur och ett ”bibliotek” även om man inte kan ta sig till det fasta stads- eller filialbiblioteket. Med tanke på att många människor också väljer att inte använda bokbussen vill jag här försöka förstå vad som ligger till grund för att människor aktivt väljer att utnyttja verksamheten. Jag tror att detta kan bero på människors bakgrund, behov, värderingar, tankesätt och liknande, och vill därför undersöka detta ur ett livsstilsperspektiv.

Den övergripande frågeställningen för min uppsats blir:

- Vilken betydelse har bokbussens verksamhet för sina användare?

Den kommer att besvaras genom några underfrågor:

- Vilka är bokbussens användare?
- Hur använder de sig av bokbussen?
- Varför använder de sig av bokbussen?
- Vad önskar man sig av verksamheten?

För att besvara ovanstående frågor har jag valt att göra en användarundersökning av bokbussbesökare utifrån observationer, enkätundersökning och intervjuer.

1.3 Begreppsdefinition

Bokbuss definieras här som en rullande biblioteksfilial i en specialinredd buss, som genom olika medier medför information och kultur till människor utom räckhåll för ett fast bibliotek (jfr. *Bokbuss* 2011; Möhlenbrock 1973, s. 7; Lysebäck & Norrström 2000, s. 6).

För att få en variation i uppsatsens text kommer jag att använda mig av begreppen *användare*, *besökare* och *låntagare* med samma tänkta innebörd. Det vill säga en person som besöker och använder sig av bokbussens service och verksamhet, och som lånar böcker och annan media. Ingen ytterligare betydelskillnad kommer att göras.

Likaså gäller begreppen *informant*, *respondent* och *intervjuperson*. De första två begreppen används utan vidare definitionsskillnad för de personer som svarade på enkäten, vilket innebär att svara på frågor som de själva inte kan påverka.

Intervjuperson används för de personer som intervjuats, där samtalet och dialogen med människor blir central och kan påverka vilka frågor som ställs.

2. Material och tidigare forskning

I det här kapitlet presenteras först kortfattat delar av den litteratur som använts i uppsatsen. Därefter kommer ett antal utvalda texter att diskuteras mer ingående under några underrubriker, för att ge en utförligare bakgrund och förståelse till mitt forskningsområde.

När jag har sökt material för att få bakgrundskunskap till mitt valda ämnesområde har det visat sig att mycket av det material som finns är ganska gammalt. Det nyare material som jag har hittat är framförallt kandidat- och magisteruppsatser och några av dessa kommer att presenteras nedan. De två första studierna har en liknande inriktning som min egen där bokbussens värde och funktion samt roll diskuteras. Båda dessa utgår från Marianne Anderssons och Dorte Skot-Hansens modell av folkbiblioteket som indelat i fyra olika funktionsområden, medan min studie kompletteras av denna och istället utgår från Pierre Bourdieus livsstilsteori för att nå en djupare bakgrund till människors användning av bokbussen.

I magisteruppsatsen *Bokbussens värde och funktion – En kvalitativ intervjuundersökning med bokbussanvändare och bibliotekspersonal* har Tina Andersson och Annie Jonsson (2009) utgått från användarnas och personalens syn på bokbussen vad gäller dess värde och funktion. Den övergripande frågeställningen är om bokbussen kan ses och upplevas som ett folkbibliotek i mindre skala. Författarna kommer till slutsatsen att det som bokbussens verksamhet erbjuder sina användare innehåller flera av ett fast folkbiblioteks tjänster och servicefunktioner. Utlån av medier är förstås en av dessa, men också funktionen av ett socialt rum där människor träffas och pratar med bokbusspersonalen eller andra människor från närområdet är påtaglig.

En nyligen skriven kandidatuppsats är *Bokbussens roll för sina användare – Studie i en mindre kommun i Sverige* av Therese Hansson (2011). Här ställs frågan om vilken roll bokbussen ska ha för sina användare, vilket leder vidare till frågor om vilka funktioner som erbjuds, hur dessa används och vilka tankar man har för verksamheten från bibliotekets och kommunens sida. Resultatet liknar ovanstående, att bokbussen främst har rollen av socialt och kulturellt centrum, men med inslag av både utbildnings- och informationscentrum. Det sistnämnda förekommer inte i någon större omfattning och är också det som skiljer sig mest från de ansvarigas intention till verksamhetsinnehållet.

Ytterligare en annan problemformulering av bokbussverksamheten behandlas i magisteruppsatsen *Bokbussverksamhet – Effektiv decentralisering av svensk biblioteksservice?* av Gunhild Bergqvist (2003). Författaren diskuterar decentraliseringen av biblioteksverksamhet och belyser frågan om bokbussen är det bästa sättet att erbjuda biblioteksservice till landsbygdsbefolkningen. Här diskuteras andra alternativ till de fasta biblioteken som olika samarbetsformer med medborgarkontor, föreningar och liknande. Att sammanföra olika tjänster som bank-

och apoteksärenden med bokbussen kan vara ytterligare en variant i decentraliseringstanken, men detta betyder förstås ett förändrat arbetssätt för personalen. Författaren ser också möjligheter i att komplettera bokbussens verksamhet med diverse internetjänster som sök-/frågetjänster och ett större utbud av e-böcker, men menar samtidigt att dessa inte ska utesluta vikten av den fysiska miljön.

För en historisk tillbakablick och förståelse av bokbussverksamheten och dess utveckling har magisteruppsatsen *Bokbussen – från dåtid till nutid. En studie om bokbussens utveckling i Sverige* av Anna Lysebäck och Lise-Lotte Norrström (2000) varit till hjälp. Studien baseras på arkivmaterial, artiklar och böcker där författarna utfört en källanalys för att ta reda på hur bokbussverksamheten har utvecklats och förändrats sedan starten i slutet av 1940-talet och fram till idag, samt hur samhällsutveckling och folkbiblioteksutveckling har inverkat på verksamheten. Det visar sig att detta har sett olika ut genom åren beroende på kommuners ekonomiska situation, statliga anslag, teknisk utveckling och hur tanken om kultur och bibliotekens inriktning förändrats.

Bokbussen kommer... En introduktion till verksamheten av Sigurd Möhlenbrock (1973) har också varit till hjälp att förstå grundläggande tankar om bokbussverksamheten, vilka till viss del lever kvar idag. Skriften gavs ut för ganska många år sedan och kan i sammanhanget kanske anses något gammal, men jag ser den som ett viktigt bidrag för sin tid gällande verksamheten och dess utveckling och ändå värd att nämna här.

Henrik Jochumsens och Casper Hvenegarard Rasmussens (2001) studie *Gör biblioteket en forskel?* ligger till stor del som grund för min egen undersökning. Studien behandlar människors användning av folkbiblioteket, här ett specifikt danskt folkbibliotek, och hur detta kan skilja sig åt mellan olika personer beroende på deras enskilda behov, förutsättningar och vanor. Undersökningen utgick från Pierre Bourdieu och hans livsstilsteori baserad på habitus och kapital, samt Marianne Andersson och Dorte Skot-Hansens modell av bibliotekets profiler i lokalsamhället såsom kulturcentrum, informationscentrum, utbildningscentrum och socialt centrum. I studien visar författarna att tyngdpunkten för anledningen till låntagarens besök ligger inom olika centra, beroende på vem låntagaren är och hur dennes liv ser ut. Alla centra är representerade i låntagarnas biblioteksanvändning, men den huvudsakliga betydelsen skiljer sig mellan individerna. Författarna visar på att varför människor väljer att använda sig av eller inte använda sig av biblioteket beror mer på människors intressen och inställning än på biblioteket självt. Ovanstående teori och modell kommer att användas som analysverktyg i den här uppsatsen och presenteras utförligare i teorikapitlet.

Delar av boken *Reading matters – What the research reveals about reading, libraries, and community* av Ross, Catherine Sheldrick, McKechnie, Lynne E.F. och Rothbauer, Paulette M. (2006) har varit till god hjälp för att få en bild av läsaren och vad läsning kan betyda för människor. I boken tar författarna främst upp aspekten av nöjesläsning,

hur läsintresset skapas eller inte skapas beroende på uppväxtmiljö. Författarna beskriver också läsning i olika stadier genom livet och diskuterar anledningen till varför människor läser. Flera förslag ges på vad bibliotek kan göra för att stimulera eller väcka läsintresset, och författarna ger också en mängd förslag till andra texter som berör ämnet.

Tankar om biblioteket som en demokratisk mötesplats har dels hämtats från Göran Greiders (2000) artikel Biblioteket, demokratin och kulturen i *Bibliotek – mötesplats i tid och rum*, vilken är en antologi som berör frågor på temat bibliotek och demokrati. Dels också från Lars Höglunds (2010) artikel Bibliotek och demokratiska möten i *Nordiskt ljus: trettiosju kapitel om politik, medier och samhälle : SOM-undersökningen 2009*. I Svensk Biblioteksförnings rapport 2011:2 *Olika syn på saken. Folkbiblioteket bland användare, icke-användare och personal* diskuteras vidare olika användargrupper samt vad som ligger i bibliotekets roll och hur man kan möta sina användare i framtiden. Denna sistnämnda rapport kommer fortsättningsvis att hänvisas och refereras till som *Olika syn på saken 2011*.

2.1 Översikt över bokbussverksamheten: internationellt, nationellt och lokalt

En hästdragen vagn med böcker, där man kunde låna böcker direkt från fordonet, förekommer i flera texter som föregångare till bokbussverksamheten. Denna bokvagn uppfanns i Warrington, England 1859 och var tänkt för den arbetande klassen. Dock dröjde det ända till 1917 innan tjänsten vidareutvecklades i och med att man i Manchester byggde om en personbuss till en bokbuss. Därefter tog utvecklingen ytterligare fart främst i tätorterna, men från 1950-talet även på landsbygden (Möhlenbrock 1973, s. 8; Lysebäck & Norrström 2000, s. 9).

I USA i Hagerstown, Maryland, startade verksamheten på liknande sätt med hästdragna bokvagnar 1907. Den ursprungliga tanken med verksamheten var att boken skulle föras till människorna och inte vänta på att människorna skulle komma till böckerna. Här hade man främst landsbygdsbefolkningen i tankarna och menade på att mänskliga kontakter också etablerades genom sådan verksamhet. En stadsbuss rullade för första gången 1920 i Evanston, Illinois, och utvecklades sedan vidare därifrån (Möhlenbrock 1973, s. 8; Lysebäck & Norrström 2000, s. 9).

Stadsbiblioteket i Saarbrücken, Tyskland, startade sin bokbussverksamhet 1926. Dock fick inte landsbygdsbefolkningen möjlighet till liknande service förrän 1962 (Möhlenbrock 1973, s. 8f). Här i Norden var det Finland som var först ut med att anamma en boklåneverksamhet med hästkärror i Helsinge kommun 1913. Den första bussen kom 1951 och användes då också som skolbuss. Danmarks första bokbil som startades 1926 av Gentofte Centralbibliotek var tänkt som komplement till och för utbyte av filialernas bokbestånd. Redan året efter utvecklades verksamheten något så att

sockenbibliotekarierna fick gå in i den och välja sina böcker. Ytterligare några år senare hyrdes en trafikbuss och verksamheten utvecklats till en mer traditionell bokbuss för låntagare, men bussen användes också som trafikbuss under sommaren. 1938 startade man bokbussverksamhet i Vestre Toten i Norge genom att en brödbil byggdes om till bokbuss. Kriget gjorde dock att verksamheten stannade av under en period, men 1946 kom den igång igen för landsbygdsbefolkningens del. Stadsbefolkningen fick vänta ända till 1972 då en liknande verksamhet startade i Oslo (Lysebäck & Norrström 2000, s. 10f).

I slutet av 1948 startades i Sverige den första bokbussverksamheten av Borås stadsbibliotek, som till viss del ersättare till vandringsbibliotek och utlåningsstationer. Tanken på en bokbil hade egentligen funnits och diskuterats redan under närmare 10 år innan, som ett sätt att nå människor boende på landsbygden och de som hade långt till ett fast bibliotek. Liknande verksamhet startades i några få andra kommuner, men efter kommunreformen 1952 utökades detta över landet och mer insatser gjordes för landsbygdsbefolkningen. Kommunerna blev större geografiskt och fick på så sätt också mer resurser samt att behovet av litteratur ökade runt den här tiden. Bokbussen skulle vara ett komplement till filialerna och ersatte i stor mån de små utlåningsstationerna som funnits tidigare (Lysebäck & Norrström 2000, s. 21ff).

En tanke var också på flera håll att använda bokbussarna som provisoriska filialer i områden där det ännu inte fanns några, och man arbetade mycket för att nå icke-besökare. Dock blev bussarna väldigt populära och det blev ett billigare och effektivare sätt att nå landsbygdsbefolkningen än att skicka böcker på post eller via järnväg. Bibliotekens mål var att alla skulle ha rätt till fullgod biblioteksservice och därför var det också viktigt att nå de som inte själva kunde komma till biblioteket. Lysebäck och Norrström (2000, s. 28ff) menar att det pågick en stor utveckling i samhället under den här tiden som påverkade utvecklingen, åtminstone indirekt. En stärkt statskassa gav mer pengar att satsa i biblioteksverksamheten och med en förändrad utbildningssituation ökade behovet av tillgång till litteratur och information. Tanken om folkbiblioteket började också förändras till att ses som ett mer öppet och offentligt ”vardagsrum” än en välgörenhetsinrättning. Med 1965 års statsbidrag och andra bidrag för driftskostnader kunde således bokbussverksamheten utökas stort i hela landet.

Ytterligare en kommunreform 1974 gav liknande effekter för biblioteksverksamhet och bokbuss, dock kunde det skilja sig något åt beroende på kommunernas storlek (Lysebäck & Norrström 2000, s. 49f). Nya statliga kulturpolitiska mål hade arbetats fram och i tanken om den demokratiska kulturpolitiken låg ökade ekonomiska satsningar och regionalisering. Detta var en förutsättning för utvecklingen av bokbussverksamheten, och som möjliggjordes genom olika slags statsbidrag och upprustningsbidrag (Lysebäck & Norrström 2000, s. 34ff, s. 38ff). Allmänna riktlinjer för verksamheten och utvecklingsbidrag ledde till uppsving under 1970- och 1980-talen och antalet bokbussar var allra störst under 1980-talet. Decentralisering av kulturutbud

och lässtimulering var stora och viktiga frågor under den här tiden, enligt Lysebäck och Norrström (2000, s. 49ff). Författarna visar vidare i sin studie att 1990-talet istället har inneburit en stark tillbakagång för verksamheten. Genom stora nedskärningar inom biblioteksverksamhet över lag, har både bokbussar och filialer blivit starkt drabbade. Kommuners sparbetning och borttagna utvecklingsbidrag påverkar givetvis verksamheten och bokbussverksamheten dras in eller minskas ner i omfattning i kommunerna.

Den lokala bokbussverksamheten i Sundsvalls kommun startades 1966 med en bokbuss, och verksamheten berördes fortsättningsvis av samhällsförändringar på liknande sätt som beskrivits ovan. 1975 köptes en andra bokbuss och i verksamheten användes två bussar fram till 1994 då den ena avskaffades på grund av sparkrav. Bussarna har kontinuerligt bytts ut genom åren, och dagens bokbuss köptes 2002 och rullar fortfarande som enda bokbuss i kommunen (Lagström & Tegström 1996; E-post... 2011).

Lysebäck och Norrström (2000, s. 65f) ser en viss uppgång i bokbussbeståndet i landet igen. Vad gäller inköp av fordon så satsar kommunerna mer på mindre bilar eller köper begagnade bussar och specialdesignar bussar efter målgrupper. Den tekniska utvecklingen på området gör också bokbussen mer lättillgänglig och lättarbetad, och som en effektivare ersättare till filialer än tidigare. Behovet av och förväntningarna på biblioteksverksamhet har förändrats genom åren, men tillgången till biblioteksservice ses som en rättighet som ska kunna bedrivas överallt. Om och på vilket sätt bokbussverksamheten kommer att finnas kvar är svårt att förutsäga, men den andas en möjlig och positiv framtid genom teknisk utveckling samt specialisering. Kanske också genom sammanslagning med annan kommunal samhällsservice som en del i decentraliseringstanken (jfr. Bergqvist 2003; Myllylä 2003).

2.2 Bibliotek och läsning som demokratiska verktyg

Mycket har skett inom folkbibliotekens utveckling de senaste hundra åren och synen på bibliotekens ansvar samt låntagaren och läsning har förändrats. Folkbiblioteken har idag fler roller än som litteraturförmedlare, även om detta fortfarande kan ses som dess huvudfunktion, och de vänder sig till alla grupper i samhället oberoende ekonomisk och social tillhörighet. Möjligheten att ta del av bibliotekens service och utbud lägger en grund för demokrati och yttrandefrihet och underlättar och stödjer människors delaktighet i samhället som medborgare, konsument och väljare, menar Lars Höglund (2010, s. 341). Nya former för information och kommunikation påverkar dock bibliotekens roll som informationsförmedlare och förändrar användningen av detta offentliga rum. Traditionella tjänster utmanas av nya, vilka ibland kan verka parallellt och som komplement till varandra, men i andra fall utesluter tidigare teknik och service. I SOM-undersökningen 2009 (Höglund 2010) beskrivs en tendens till färre besök på folkbibliotek och minskade utlån av böcker, men däremot en ökning av besök via

Internet och utlån av andra medier som exempelvis ljudböcker. Givetvis ser det olika ut för olika grupper i samhället beroende på ålder, utbildning, livssituation och liknande.

Sett över flera tusen år har böckers material, format och tillgång påverkat hur, varför, om och vad människor läser. Materialet och också innehållet speglar tiden och kulturen. Från att läsning länge har utspelat sig som högläsning inför en publik ses det idag främst som en enskild aktivitet. Även om läsecirklar har förekommit tidigare har dessa ofta varit slutna och hållits inom vissa samhällsgrupper, enligt Catherine Sheldrick Ross (2006a, s. 27ff; 2006b, s. 221ff), som också menar att läsning återigen börjar ta formen av en social aktivitet genom offentliga bokcirklar och bokprat. Nya medier ger ytterligare möjligheter till direkt interaktion med andra läsare via virtuella bokcirklar. Ny teknologi skapar nya förutsättningar, andra sätt att läsa och skriva på och når kanske också nya läsargrupper.

Många människor lägger sin grund som läsare i barndomen genom skola eller en läsarvänlig hemmiljö där böcker och tidskrifter finns. En miljö där man diskuterar litteratur men också läser högt för barnen (McKechnie 2006, s. 69ff). En del människor upptäcker läsningen senare i livet genom utbildning, arbete eller liknande, kanske främst som källor till kunskap, och leds så småningom in på mer nöjesläsning. Att uppleva läsning som något positivt är förstås en förutsättning för att kontinuerligt återkomma till det.

Läskunskap, likväl som skrivkunskap, är idag viktiga och snarare livsnödvändiga kunskaper för människors delaktighet i samhället (Ross 2006a, s. 1ff). För att bli en god läsare krävs övning, och i den processen är tillgängligheten till all sorts läsbart material den viktigaste samhällsfaktorn. Även om faktorer som utbildningsgrad, yrkesval, inkomst och ålder har viss påverkan på om människor läser och använder bibliotek, så är det främst tillgängligheten och inställningen till litteratur och annan media som gör läsaren (Ross 2006b, s. 133ff; McKechnie 2006, s. 73ff).

Läsintresset förändras under olika faser i livet och varför människor läser är förstås individuellt (jfr. Jochumsen & Rasmusen 2001). Frekventa läsare identifierar sig gärna som läsande människor, och känner ofta en stark gemenskap och samhörighet med andra läsare. Läsning sker både för nytta och nöje och forskning visar att många vill läsa om sådant de kan relatera till och som ligger nära dem själva eller deras intressen. Läsning kan också vara ett sätt att försöka förstå sig själv eller sin omgivning genom att ta del av andra synvinklar. I de exempel som Ross (2006b, s. 160ff) ger upplevs böcker och läsning som avslappning, verklighetsflykt, en stabil värld och trygghet eller en värld för sökande eller bekräftande av sin identitet. Människor upplever texter på olika sätt utifrån faktorer som uppväxt, familj och livserfarenhet, vilket berikar möten och diskussioner med andra. Kanske är det också det som gör att många gärna diskuterar sina läsoplevelser med vänner och kollegor.

Enligt Ross (2006a, s. 1ff, 17ff) finns det många myter om att läsaren är en ensamvarg och en rätt asocial person, men menar att detta är nästan tvärtom. Läsaren är ofta en person som är mycket intresserad av människor och aktiv i samhället genom föreningar, idrott och genom deltagande av kulturella evenemang. Att TV, film, internet etc. skulle konkurrera ut läsning tror hon heller inte. Snarare skapar detta ett ytterligare intresse och en nyfikenhet för ämnen och händelser som människor sedan vill lära mer om och söker vidare information om, i exempelvis böcker.

En läsare använder inte nödvändigtvis bibliotek idag, utan kan skaffa litteratur på annat sätt eller läser med hjälp av andra medier. Intressant nog visar forskningsresultat att icke-användare likväl som frekventa användare ändå har en ganska traditionell syn på vad biblioteken bör erbjuda, och är oroliga att böcker trängs bort av nya verksamheter (*Olika syn på saken* 2011). Det är inte servicen i sig som påverkar om människor inte besöker ett bibliotek utan snarare att en ovan miljö kan upplevas som svåråtkomlig om man inte känner till den. Tidsbrist, ointresse och emotionella skäl som att personer inte uppfattar sig själva som biblioteksbesökare är några anledningar till ett uteblivet besök. Ofta beror det också på att behovet inte helt överensstämmer med vad miljön kan erbjuda (*Olika syn på saken* 2011, s. 8).

Höglund (2010, s. 352ff) menar att framtiden är en utmaning för biblioteken där arbetet både är att behålla nuvarande användargrupper men också att som demokratisk arena nå ut till andra grupper. Detta kan förstås ske på flera sätt, men ett brett urval av litteratur är en del i arbetet. Vad som är god respektive mindre god litteratur diskuteras kontinuerligt, och Göran Greider (2000, s. 91f) menar att på bibliotek bör mångfalden kunna garanteras och lämnas öppet för olika världar att mötas. Människor ska bli överraskade samtidigt som att de får det de vill ha, och bibliotekens roll ligger i att erbjuda en grund för demokrati där läsning är viktig för ett lands demokratiska kultur. Biblioteken får troligen fortsättningsvis nya roller, och jag tänker mig att ett fast bibliotek kan ha något lättare att förändra och anpassa sin verksamhet än vad bokbussen har. Kanske har de fasta biblioteken också större krav på sig från sina låntagare än vad bokbussen har, vad gäller att erbjuda en varierad verksamhet.

3. Teori

Som teoretiskt perspektiv och analysverktyg har jag valt att utgå från Pierre Bourdieus livsstilsteori såsom Henrik Jochumsen och Casper Hvenegaard Rasmussen (2001) utvecklade och använt den i sin studie *Gör biblioteket en forskel?*. Studien, som handlar om att undersöka på vilka sätt ett bibliotek ingår i människors vardagsliv, har inspirerat till min egen undersökning och dess upplägg eftersom den liknar mitt syfte med den här studien av bokbussanvändare.

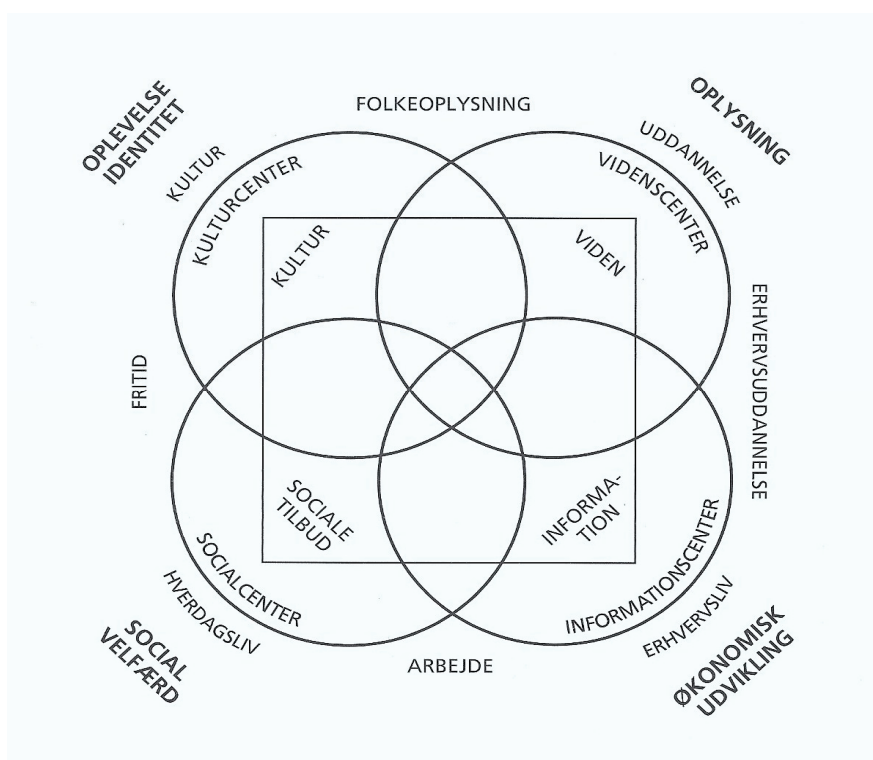
Jochumsen och Rasmussen (2001, s. 58f, 151f) beskriver livsstilen, habitus, som en förståelseram för hur sociala strukturer och individuella val hänger samman. Det betyder att liknande grundläggande erfarenheter hos människor ofta visar sig i liknande sätt att leva på inom en viss grupp, men många bryter sig också ur dessa mönster under livets gång och hittar andra och nya vägar. Habitus kan alltså ses som de handlingsmönster, tankesätt och värderingar som människor får med sig genom sin uppväxt, utbildning, arbete och de människor som de möter.

Nära sammankopplat med habitusbegreppet ligger begreppet kapital. Bourdieu (1994) menar att det ekonomiska och det kulturella kapitalet spelar stor roll för vilka tillgångar som står till buds för människor, och att mängden av tillgångarna skiljer sig åt beroende på var i de sociala strukturerna människor befinner sig. Det kulturella kapitalet blir i min studie, likväl som i Jochumsen och Rasmussens (2001, s. 57f, 151) den viktigaste kapitalformen att utforska, även om det ekonomiska kapitalet kan ha en viss indirekt påverkan. Det handlar här om vilka förutsättningar och vilka behov människor tycker sig ha av att få tillgång till litteratur och av att använda sig av bokbussverksamheten.

Som Jochumsen och Rasmussen (2001, s. 58, 151) skriver är det mängden och fördelningen av kapitalen som bestämmer individens habitus. De menar att det är tydligt att de personer som har mest kulturellt kapital med sig i livet också använder biblioteket oftast och mest varierat medan personer med lite kulturellt kapital använder det mer sällan och till färre saker. Habitus kan alltså ses som att livserfarenheter och kapital påverkar hur människor förhåller sig till någonting, i min studie till bokbussen, och blir ett sätt för människor att identifiera sig själva gentemot andra.

Utifrån Bourdieus tankar beskriver Jochumsen och Rasmussen (2001, s. 58f, 152f) distinktion som den sociala markör som visar vilken livsstil människor tillhör och som skiljer och avgränsar sig gentemot andra livsstilar. Det vill säga vilket fält som anses vara tillgängligt eller inte. Distinktionen blir även en markör för att upprätthålla ordning och mening för individen genom att reproducera sociala strukturer, kapital, och får på så sätt också en funktion av identitet och trygghet. Ett behov skapar gärna vanor och vanor skapar gärna nya behov, och behovet av kultur i någon form är något som skapas utifrån den livsstil och de förutsättningar som finns (jfr. Skot-Hansen 1992, s. 8).

Liknande Jochumsen och Rasmussens (2001) studie ska tankarna om habitus och kapital i min undersökning vidare ses i relation till den bild som Marianne Andersson och Dorte Skot-Hansen (2000) tecknar av folkbibliotekets profil i lokalsamhället. Bilden är indelad i de fyra centra kulturellt centrum, kunskapscentrum, informationscentrum och socialt centrum, och kommer i min studie att ses som funktionsområden för att beskriva hur bokbussen används av sina besökare. Beskrivningen av dessa nedan är hämtad från båda studierna.

(Andersson & Skot-Hansen 1994, s. 18)

I det *kulturella centret* har biblioteket en roll som förmedlare av kultur och konst. Det betyder att skapa upplevelser genom olika arrangemang och utställningar, att uppmuntra till besökarens eget skapande samt att tillhandahålla möteslokaler. Upplevelser är inte bara konkreta synliga intryck utan skönlitteratur, musik och liknande har här sin plats som några av de mest viktiga och använda delarna av centret.

Biblioteket som *kunskapscenter* innebär rollen som en plats för upplysning och utbildning, där diskussionen handlar om folkbibliotekets roll i människors livslånga lärande. Detta både vad gäller formell utbildning och studier av olika slag, men också möjligheten till informellt lärande och fördjupning i ett fritidsintresse eller allmänna kunskaper för livet.

I rollen som *informationscenter* ska biblioteket tillhandahålla både information som hjälper användaren att använda sig av biblioteket men också allmän samhällsinformation. Biblioteket tillhandahåller uppslagsverk, möjlighet till internetsökning, informationsbroschyrer från myndigheter och liknande. Det som berörs här är just möjligheten att inhämta information om något, vilket kan vara svårt att skilja från inhämtning av kunskap.

Som *socialt center* kan biblioteket vara en mötesplats och en del av det sociala livet eller en plats att gå till utanför hemmet och där man tillbringar ledig tid. Biblioteket är tänkt att finnas till för alla som vill och kan och blir på så sätt en miljö som kan upplevas som viktig i vardagsstrukturen, men även avkopplande och som en fristad. Begreppet innefattar också uppsökande verksamhet, rådgivning och verksamheter rörande vardagens sociala liv.

Ovanstående tankar och teorier kommer att ligga till grund för analysen av mina forskningsresultat, där jag utifrån besökarnas användning av och syn på bokbussen diskuterar verksamhetens betydelse för dem i deras vardagsliv. I denna diskussion blir besökarnas habitus och kulturella kapital viktiga utgångspunkter.

4. Metod

Det empiriska materialet för studien har samlats in genom en kombination av flera olika undersökningsmetoder såsom observationer, enkätundersökningar och intervjuer.

Observationer och enkätundersökningar är utförda under de fem dagar som jag fick möjlighet att åka med på olika bokbusssturer i min valda kommun, och intervjuerna har utförts via telefon beroende på långa avstånd till mina informanter.

Observationen som metod har koncentrerats till bokbussrummet, dels för att ge en kontext till studien om hur rummet ser ut och hur det är materialmässigt inrett. Dels också för att få en bild av hur låntagarna agerar och orienterar sig i rummet samt hur låntagare interagerar med personal och med övriga besökare. Dessa observationer kan sägas ha varit både öppna och direkta eftersom de observerade har fått vetskap om undersökningen genom kort information på den enkät som samtidigt delades ut (jfr. Halvorsen 2007, s. 83f; Wildemuth 2009, s. 199ff).

Både Halvorsen (2007) och Wildemuth (2009) betonar vikten av att forskaren bör ha ett klart genomtänkt syfte med sin studie och observation för att kunna fokusera på problemområdet och nå bästa möjliga resultat. I min observation har jag utgått från en lista med översiktliga punkter (Bilaga 1) för just detta att inte tappa fokus från min frågeställning, men jag har valt att inte strukturera observationen helt, utan hålla den öppen för möjlighet till en bredare bild och förståelse för helheten i miljön. Det är knappast möjligt att observera allt som sker i en viss miljö, så därför har just kombinationen av undersökningsmetoder varit bra komplement till varandra.

Enkäter används främst för att göra översiktsundersökningar och då ofta i större populationer, där resultatet sedan presenteras kvantitativt som statistisk data. Det är ett sätt att få och ge en övergripande information om något och om hur något uppfattas. I min studie har jag använt enkäter (Bilaga 2) för att få en bild av vilka de låntagare är som använder sig av bokbussen, det vill säga den demografiska bilden av låntagarna, men även kompletterande frågor rörande deras användning av bokbussen och dess service har ställts. Enkäterna har delats ut till och besvarats av vuxna besökare eftersom det är den gruppen jag har valt att undersöka i den här studien.

I Halvorsen (2007, s. 87ff) och Wildemuth (2009, s. 257ff) kan vi läsa om svårigheterna med att skapa enkäter som ger den information forskaren verkligen vill ha.

Frågeformuläret kräver väl genomarbetade frågor med tillräckligt många svarsalternativ, samtidigt som det bör vara kort och koncist för att respondenter ska vilja och orka svara på frågorna. Dessutom bör frågorna vara enkla och tydliga för att minska risken för olika uppfattningar och tolkningar av dem. Vidare kan ordningen av frågor och teman också komma att påverka svaren. Att testa sin enkät på en mindre men liknande grupp kan hjälpa till att minska sådana problem, vilket jag också hade möjlighet till under vårterminens pilotstudie. Då blev det tydligt för mig vad skillnaden

mellan slutna och öppna frågor innebär för den kommande analysen. Vad gäller de slutna frågornas svar är det lättare att skapa jämförande data eftersom de fasta kategorierna redan finns, medan det vid de öppna frågornas svar krävs en efterkonstruktion av kategorier och eventuellt visar sig helt andra och nya mönster. Dock har jag ändå tyckt att det har varit nödvändigt att behålla både slutna och öppna frågor i min enkät, för att i större utsträckning få tillgång till låntagarnas egna reflektioner.

Resultatet av enkätundersökningen kommer, förutom en tabell, att presenteras i löpande text, eftersom min studie inte är tänkt som en strikt statistisk undersökning. Mycket av resultatet kan ses som traditionellt kvantitativ statistisk data och skulle vanligtvis ha presenterats i form av siffror och tabeller av olika slag, men jag har valt att redovisa materialet såhär därför att det passar bättre in i det övriga utförandet av uppsatsen. Enkätresultatet ska istället ses som ett material som ger förståelse till vilka majoriteten av bokbussens användare var på just dessa turer och hur just dessa besökare anser sig använda bokbussen. Det går alltså heller inte att generalisera vidare utifrån resultatet utan det är endast gällande för de turer undersökningen genomfördes på.

Enkäter ger oss en översikt över det som studeras medan observationer ger en bild av vad som sker i en viss miljö. Vad som däremot ligger bakom ett beteende framkommer inte lika tydligt, och att komplettera undersökningen med intervjuer kan ge större förståelse för människors attityder, vad de känner och varför de handlar på ett visst sätt. Som datainsamlingsmetod är den semistrukturerade intervjun vanligt förekommande eftersom den erbjuder en strukturerad men ändå flexibel intervjuform. Intervju som metod passar oftast för mindre undersökningar därför att den innebär ett tämligen tidskrävande efterarbete med transkribering och analys av svaren (jfr. Halvorsen 2007).

Den semistrukturerade intervjun utgår från ett väl genomtänkt frågeformulär. Alla frågor är tänkta att diskuteras, men detta behöver inte nödvändigtvis ske i den ordning som frågorna presenteras i intervjuguiden. Till intervjumetodens fördel är att forskaren har möjlighet att ställa kompletterande frågor och att följa upp tankar närhelst de dyker upp under samtalet (Wildemuth 2009, s. 233). Jag har i min egen studie använt mig av ovanstående intervjuform, där jag utifrån en intervjuguide (Bilaga 3) fokuserat på vissa teman, och följdfrågor har ställts beroende på hur och vad de intervjuade har svarat. De intervjuade har inte tagit del av frågorna innan intervjutillfället.

På grund av långa avstånd till mina intervjupersoner har intervjuerna alltså utförts via telefon. Detta kan kanske ha påverkat samtalssituationen till att inte ha blivit helt naturlig, även om det samtidigt kan ha känts tryggt för informanterna att befinna sig i sin egen hemmiljö. Jag har därför heller inte kunnat registrera miner, kroppsspråk och hur respondenterna reagerat inför olika frågor, och en face-to-face intervju hade varit att föredra. Dock har jag haft möjlighet att spela in de ca 20-30 minuter långa samtalen, vilket har underlättat vid transkribering och den kommande analysen (jfr. Wildemuth

2009, s. 236f). Samtliga intervjupersoner har före samtalet informerats om studiens syfte och att intervjumaterialet behandlas konfidentiellt.

4.1 Urval

Från en tanke om att jämföra bokbussanvändares åsikter i två kommuner, olika belägna i landet, valde jag av praktiska och tidsmässiga skäl att utföra studien i en kommun, Sundsvalls kommun. Det finns en bokbuss i området så helt naturligt blev den och dess besökare det undersökningsfält som jag kom att vända mig till för studiens utförande. Av fjorton turer valde jag ut fem som jag åkte med på för observation och enkätutdelning. Mitt val av just dessa turer var för att de gick längre ut på landsbygden och senare på eftermiddagarna och kvällarna. Även om man inför hösten har ändrat om turlistorna så att alla hållplatser är till för alla, så tänkte jag mig att dagturerna oftare används av skolklasser och min förhoppning var att genom kvällstureorna kunna nå fler vuxna besökare.

Studien har alltså inriktats på de vuxna användare som använder bokbussen av sitt eget intresse, och den berör inte de förskolor och skolor som också är en stor del av bokbussens användare. Detta för att jag vill studera människors egna intressen för och användning av denna service. Skolors användning av bokbussen ser jag som en mer riktad verksamhet och en variant av skolbibliotek, och det skulle sätta ett annat fokus på undersökningen.

Urvalet av undersökningsobjekten för studien måste ses som i det närmaste helt slumpmässiga eftersom jag inte har kunnat påverka vilka som besökte bokbussen under just de turer som jag åkte med på. Jag har heller inte kunnat styra vilka som varit villiga att svara på enkäten, men däremot har inte alla besökare tillfrågats. Min ambition var att genom enkätundersökningen täcka in så stor del av besökarna på dessa turer som möjligt, men inte nödvändigtvis den totala populationen. Exakt alla besökare tillfrågades alltså inte beroende på hur besökssituationen utformade sig. Några tackade också nej till att svara på enkäten, vilket gav ett bortfall på uppskattningsvis tio personer. Ytterligare en person har räknats bort helt därför att denne inte hade uppmärksammat enkätens baksida och därför inte svarat på dessa frågor. Dessa personer skulle med all sannolikhet ha befunnit sig inom de större låntagargrupperna från 60-79 år. Därför anser jag ändå att mitt resultat ger en tydlig beskrivning över hur den demografiska sammansättningen av bokbussens besökare såg ut på just dessa turer.

Liknande slumpmässighet gäller för de personer som jag har intervjuat. Min tanke var att hitta informanter som frivilligt ville delta i en utförligare intervju, och på enkäten fanns möjlighet att anmäla sig till en sådan. Detta så kallade *bekvämlighetsurval* (Trost 2005, s. 120) ledde till fem intresserade, varav samtliga kvinnor. Eftersom det i denna studie inte är tänkt att generalisera utifrån intervjuer och övriga resultat, eller sträva efter total representativitet, har jag valt att behålla samtliga fem informanter.

5. Resultatredovisning

I det här kapitlet redovisar jag de forskningsresultat som jag har fått fram genom mina olika undersökningsmetoder. Observationerna och enkätundersökningen är tänkta att ligga som en bakgrund och plattform till intervjuerna för att beskriva kontexten till verksamheten. Intervjuerna är tänkta att ge undersökningen en djupare dimension av och bättre förståelse för bokbussens betydelse för användarna.

5.1 Bokbussens miljö

Detta första delkapitel utgår från de observationer av bokbussrummet som jag utförde under fem olika turer med bokbussen. Resultatet nedan redovisas under fyra teman vilka beskriver hur bokbussrummet ser ut och är inrett, hur låntagare interagerar med personal och andra besökare, låntagares val av litteratur och media samt hur stämningen är i denna miljö.

5.1.1 Bokbussrummet

Bokbussrummet är naturligt ett ganska begränsat utrymme ytmässigt, men genom anpassade bokhyllor, extra överskåp och boklådor på golvet försöker man att ta tillvara alla ytor som går. Enligt personalen får ca 3000 titlar plats i själva bussen, och ytterligare titlar tillhörande bokbussen finns förvarade på huvudbiblioteket för kontinuerligt utbyte.

Den här bokbussen har två återlämnings-/lånestationer i den främre delen av rummet och en soffa i bakre delen av rummet. Däremellan är hyllor placerade längs båda väggarna, med undantag för ingången som ligger ungefär mitt på bussens ena långsida och ett fönster på motsatta sidan. Trappstegen upp i bussen kan möjligen upplevas något höga. Innerdörrarna till bokbussen gäller som anslagstavla för samhällsinformation och annan kulturell information som olika evenemang, föreläsningar, utställningar och liknande.

Bokbeståndet i bussen är uppdelat på en långsida med barn- och ungdomsböcker och den andra långsidan med böcker för vuxna. På barnsidan har hyllorna färgade kanter för att markera till vilka åldrar böcker som står där vänder sig, likväl som att många böcker är kategorimärkta för att underlätta sökning inom en viss genre. De lägre hyllorna innehåller böcker för yngre barn och det finns även boklådor med bilderböcker för de allra yngsta, och de olika kategoriindelningarna blandas här på hyllorna. De högre hyllorna innehåller litteratur för äldre barn och ungdomar och här har man en striktare hylluppställning i kategorier. Faktaböckerna för barn har alla denna kategorimärkning. Både facklitteratur, kapitelböcker, fantasy med mera för barn och unga finns alltså samlade på denna sida. Även ljudböcker och musik-CD finns att låna.

Sidan med vuxenlitteratur är uppdelad i romaner, historiska romaner, storstilsböcker och deckare på en del. Vidare finns ganska många ljudböcker och böcker i Mp3-format att välja bland och ett begränsat antal musik-CD, samt även en mediejukebox där man kan låna ljudböcker via sitt USB-minne. Facklitteraturen är till största del placerad på en egen del av långsidan, men sträcker sig in i hyllorna vid ljudböckerna. Dessa böcker kan vara något säsongsbetonade och byts ut lite efter vilken årstid det är som exempelvis höst och jakt, julpyssel, vår och trädgård och liknande. Hyllorna utnyttjas i princip från golv till tak både på vuxensidan och barnsidan, där det också skyltas med böcker på dessa samt i specifika skyltställ. Extraböcker som inte får plats i hyllorna placeras i de extra överskåpen för att plockas fram om något saknas eller för att fylla på i hyllorna vid stor mängd av utlån. Ett litet urval av DVD-filmer finns, men inga tidningar och tidskrifter.

Materialet är alltså förhållandevis lättillgängligt, och lättsorterat, och användarna verkar bekanta med vilka hyllor som innehåller det material de söker. Det finns ingen allmän dator att använda så besökarna är på så sätt helt hänvisade till personalen som hjälper till med sökningar, reservationer, utlån och liknande. Av naturliga och praktiska skäl finns det heller inte många sittplatser och inga arbetsplatser. Med tanke på att stoppen ofta är korta finns inte tid till så mycket mer än att välja och låna de böcker låntagarna är intresserade av. Dock visar det sig att längre stopp inbjuder besökarna att stanna och botanisera längre bland hyllorna.

5.1.2 Sociala relationer

Som låntagare på bokbussen anammar man en viss rutin, som jag ser det. Det är olika hur mycket var och en lånar och har lånat, men det första låntagarna gör är att lämna tillbaka det de har lånat. Här sker direkt ett samtal med personalen, som på mina turer bestod av två personer varav en också körde bussen. Om man inte har träffats tidigare sker inte ovanligt en kort presentation av vilka man är. Relationen och samtalen blir gärna informella och många besökare berättar exempelvis om vad de har gjort under dagen eller precis innan de skyndade till bokbussen. Höstens förändrade turlistor har gjort att tiderna, och även dagarna i viss mån, har blivit förändrade och eftersom det här är de första turerna med de nya turlistorna så har inte alla fått rutin på de nya tiderna. Flera har då snabbt slitit sig från vad de höll på med när de hörde bokbussens signal.

Hållplatserna kan vara i en korsning, vid de samlade postlådorna, på en gård, eller vid andra samlingspunkter som bygdegårdar och numera också vid skolor. Beroende på var stoppet är så kommer besökarna ensamma, i par, tillsammans med bekanta eller tillsammans med sina barn. I de fall besökarna har sällskap är det oftast en person som lämnar tillbaka alla böcker medan den eller de andra efter att ha hälsat går direkt in i bussen och letar efter "sin" hylla. Detta är nog till viss del en praktisk sak, eftersom det snabbt blir trångt vid lånediskarna. Ofta lämnar låntagarna sin kasse eller väska vid diskarna för dessa ska ju fyllas igen när de valt nya böcker.

I flera fall är låntagarna ensamma besökare på bokbussen, men i andra fall samlas flera från byn. Med tanke på att de turer som jag har åkt med på har gått ut till byar och samhällen på landsbygd och i glesbygd så är befolkningmängden inte större än att man känner till varandra, och detta blir en mötesplats där man träffas och kanske pratar lite grand. Kanske träffar man inte varandra så ofta även om man bor i samma by och relationerna är mer eller mindre nära med mer eller mindre utförliga samtal. På flera håll visar besökarna sig mycket måna om att inte glömma en låntagare som inte kunde komma vid just det här besöket. I flera fall har personen då skickat sina böcker med en granne och önskat låna en viss sorts böcker, som personalen hjälper till att plocka ihop. Även personer som har svårt att själva ta sig till bokbussen får hjälp av grannar som hämtar och lämnar böcker till dem.

5.1.3 Media

I de allra flesta fall lånar besökarna något och då verkar det vara deckare och romaner som är mest attraktiva. Just de hyllorna är välbesökta, likaväl som hyllan för ljudböcker. Annan litteratur är böcker om djur och natur, böcker om livet förr i tiden, trädgårdsböcker, biografier, böcker för att fixa något hemma och barnböcker lånas ibland till barnbarnen. De som besöker bokbussen tillsammans med sina barn tillbringar också tid vid de hyllorna för att hjälpa de unga att hitta något intressant.

Det är olika hur välplanerade låntagarna synes vara vid bokbussbesöket. Flera låntagare är breda i sin litteratursmak och läser många olika författare och genrer medan andra är mer bestämda över vad de vill och inte vill läsa. Kanske vill man följa en viss serie och en viss författare i den ordning böckerna skrivits eller kanske har man läst allt av en författare och vill läsa något liknande men av en annan författare. Flera låntagare har skrivit ner de titlar som de önskar låna och får hjälp av personalen att se om de finns med i bussens utbud eller om de måste reserveras, medan andra letar själva i hyllorna. Många tar också gärna del av personalens tips om både liknande böcker som de har läst och helt nya författare som de inte känner till sedan tidigare. Det blir ofta utbytande diskussioner med personalen, och ibland också mellan besökarna, om det de läst och vad de tyckte om böckerna.

I några fall önskas större utbyte av böcker från en tur till en annan, och man tycker att det är ”samma” böcker som sist. Det faktum att ”allt” material inte kan finnas med på bokbussen verkar de flesta låntagare ändå vara helt inställda på, och att reservera böcker och vänta på dem en månad verkar inte ses som något större problem. Snarare är låntagarna tacksamma över att dessa böcker kommer med till nästa gång och under tiden lånar man och läser andra böcker. Som jag förstår under mina åkturet med bokbussen så lär sig personalen snart vilken typ av böcker som låntagarna önskar på olika turer och kan på så sätt planera utbudet något genom att ta med olika material, alltefter vilken bokbusstur det är.

5.1.4 Stämningen på bokbussen

Stämningen är positiv och nästan förväntansfull. Många är tacksamma att denna verksamhet och service finns och det känns vid flera stopp som att besökarna återser en ”vän”. Samtalen är ofta personliga, informella och familjära, och det är inte utan att jag kan ana att det här är ett efterlängtat tillfälle att träffa människor och prata lite. Eftersom de turer jag har åkt med på till stor del har gått ut till glesbygd med ett antal mil till närmaste tätort, blir detta en träffpunkt i människors egen miljö. Många är pensionärer och åker kanske inte så ofta till närliggande tätorter som när man arbetade. Många har kanske också valt att leva i glesbygd för närheten till naturen och den miljö som erbjuds där, och arbetar i närområdet eller på annan ort. Oavsett livssituation verkar människor uppleva tillgången till denna service i lokalsamhället som mycket viktig, och jag tänker mig att varje möjlighet till decentraliserad samhällsservice är något man troligen uppskattar.

De flesta stopp är som jag tidigare nämnde ganska korta och besökarna är tämligen medvetna om detta och också fokuserade på att återlämna och hinna låna ny litteratur. Jag förstod att jag ibland upplevdes ta värdefull tid av låntagarna när jag bad dem fylla i min enkät, även om de ändå tog sig tid att göra detta. Kanske är det så att många väntar på och planerar in den här stunden i den mån det går, eller kanske är den viktigare än så. Det vill säga att man inte bokar upp sig på något annat just den här dagen och tiden.

Det som diskuterats och ibland grumlat stämningen något under de bokbussturer som jag följt med på, är den förändrade turlistan där tider för stoppen ändrats och turer i vissa fall också bytt dag. I flera fall är inte skillnaden så stor, eller så tycker användarna att förändringen till och med har blivit till det bättre. I andra fall anser användarna att det har försämrats genom att tiderna tidigare lagts så mycket att människor inte hinner hem från sina arbeten för att kunna låna böcker. Detta visar på att människor är måna om den samhällsservice de kan få, och att även om de själva fortfarande har möjlighet att utnyttja dess service så tänker de på personer som inte längre kan göra det.

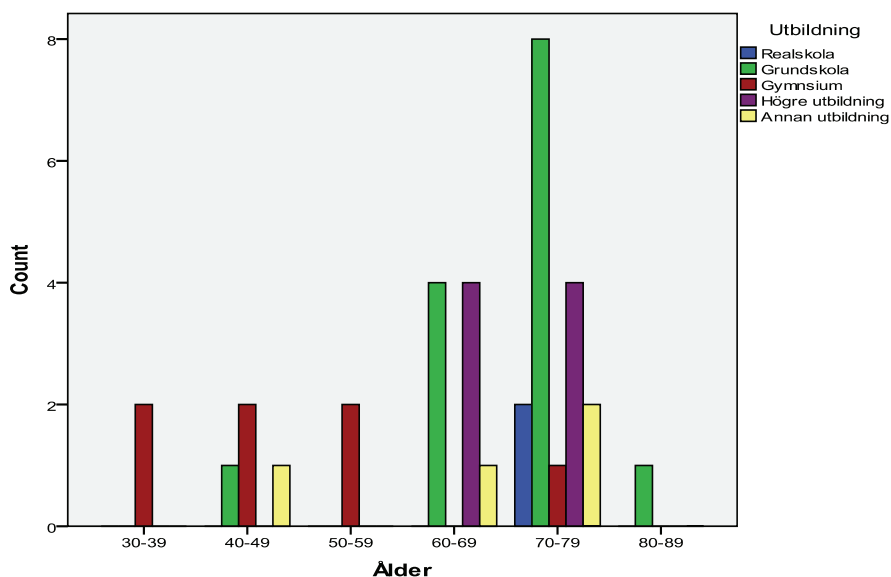
5.2 Bokbussens besökare och användare

Det här delkapitlet utgår från enkätundersökningen och resultatet redovisas i tre teman som behandlar den demografiska sammansättningen av bokbussbesökarna, samt hur besökarna använder sig av och deras inställning till bokbussen.

5.2.1 Bokbussanvändarna

Totalt 35 personer svarade på enkäten, varav 14 män och 21 kvinnor i åldersintervallet 30-89 år. Åldersintervallen i enkäten ligger på 10-årsperioder och fångar därför inte besökarnas exakta ålder. Som diagrammet nedan visar ligger den största användargruppen på 17 personer inom intervallet 70-79 år med nästa större grupp på 9 personer i intervallet 60-69 år. Resterande grupp av besökare är uppdelad på 2 personer

30-39 år, 4 personer 40-49 år, 2 personer 50-59 år och 1 person 80-89 år. Majoriteten av besökarna bor i hushåll med 1-2 vuxna personer, medan 9 personer bor i ett större hushåll varav det i 6 av dessa finns både vuxna och barn.

Som högsta utbildningsnivå har 2 personer realskola, 14 personer grundskola, 7 personer gymnasium, 8 personer högre utbildning och 4 personer yrkesutbildning, varav i den sistnämnda gruppen finns 2 personer som har en tidigare gymnasieutbildning och 1 person som har en lärlingsutbildning. Eftersom strävan och kraven efter högre utbildning har blivit allt större i samhället tänker man kanske att personer med högre utbildning ska finnas i de yngre åldersgrupperna. Om vi i det här fallet ser utbildningsnivån i relation till besökarnas ålder visar det sig istället att dessa personer finns i gruppen 60-79 år. Majoriteten med grund- och realskola finns i gruppen 60-89 år, samt en person i gruppen 40-49 år, och personer med gymnasieutbildning täcker in det största åldersspannet på 40-79 år.

Av ovan beskrivna besökare är pensionärsgruppen i majoritet som låntagare och användare av bokbussen. Totalt består gruppen av 24 personer varav 1 person också är egenföretagare. Därutöver är 7 personer yrkesarbetare, 2 personer arbetslösa varav 1 går på praktik, 1 person sjukpensionär och 1 person hemmafru. Förhoppningsvis ger denna kortfattade bakgrund en bild av vilka bokbussbesökare som ingår i studien och följande redovisning av enkätens svar bör ses i relation till dem.

5.2.2 Besökarnas användning av bokbussen

På temat om varför låntagarna använder bokbussen fanns möjlighet att ge flera svar och de mest framträdande svaren här är att låntagarna tycker sig ha långt till närmaste fasta bibliotek, 23 svar, och att de ser det som en bekvämlighet att kunna använda bokbussen, 23 svar. Det faktum att den är tillgänglig ses också som ett starkt skäl att använda den, 18 svar. Några informanter tycker att det är svårt att kunna ta sig till det närmaste fasta biblioteket, 5 svar, och några lägger en tidsaspekt i att kunna använda bokbussen, 3 svar. Några informanter har även kommenterat frågan ytterligare med egna tankar. De menar att servicen och bokutbudet är bra och att bokbussbesöken erbjuder en möjlighet att träffa sina grannar, vilket ses som positivt. Informanterna beskriver också bokbussverksamheten som att den underlättar för människor att bo i glesbygd genom den nära tillgången till litteratur, och det betyder mycket.

För tillfället har bokbussen 14 fasta turer, uppdelade på 3-4 dagar varje vecka med 4 veckors intervall. Att majoriteten av användarna menar sig besöka bokbussen varje gång den kommer till deras område, och några få använder den varannan gång eller några gånger om året, visar på en frekvent låntagargrupp. Jag anar att den här stunden upplevs som en viktig del i tillvaron och kanske även planeras in så långt det är möjligt. Majoriteten tycker också att tidsintervallet på var fjärde vecka är bra. Endast en person tycker att bokbussen kommer för sällan och en person har inte svarat alls.

Alla utom en av informanterna menar att de lånar något vid varje besök på bokbussen. Det som lånas är främst skönlitteratur såsom deckare och romaner, men även facklitteratur. Facklitteratur innefattar ju en stor ämnesbredd, och där det är mer specificerat nämns ofta natur, skog, fåglar, jakt, fiske och trädgård som dess innehåll. Det kanske inte är någon tillfällighet att dessa intressen utmärker sig på just dessa turer och hos just dessa informanter som till stor del bor i landsbygdsområden med omedelbar närhet till djur och natur. Intresse finns även för biografier, reseböcker, språk, astronomi och historia. Även barnböcker nämns, men specificeras inte ytterligare, och innefattar troligen både faktaböcker, kapitelböcker och liknande. I ovanstående fall är det traditionella tryckta böcker som menas, men några besökare skriver att de också lånar ljudböcker. Bokbussens utbud av dessa är främst deckare och romaner.

På frågan om vad besökarna tänker låna den här gången blir svaren i många fall liknande det ovan, men det förekommer också flera svar av typen ”vet ej” eller inget svar alls, och det är tydligt att de lämnar besöket lite öppet för vad som kan finnas i hyllorna den här gången, eller kanske för vad personalen rekommenderar. Följande frågor och svar ger ytterligare stöd för detta. När det gäller att beställa material så utgör de positiva svaren ”ja, ibland, ofta” 29 av svaren och de negativa svaren ”nej” och ”sällan” 6 av svaren. Jag tolkar det som att kvinnorna mer regelbundet reserverar material som de vill ha genom många svar på ”ja”, medan männen reserverar mer regelbundet genom svaret ”ibland”. De få utförligare svar som givits om vad man i så

fall reserverar nämner faktaböcker, nytkomna böcker och förstås böcker som är utlånade. Eftersom bokbussens utrymme inte är så stort så kan inte utbudet täcka ”allt”, och låntagaren kan reservera material från både filialer och huvudbiblioteket istället.

Om det var stor skillnad mellan de positiva och negativa svaren på föregående fråga så är skillnaden mellan svaren på nästa fråga betydligt mindre markant. På frågan om låntagaren brukar planera vad hon eller han ska låna innan markeras svaren ”ja, ibland, ofta” av totalt 20 informanter jämfört med ”nej” och ”sällan” som tillsammans får 15 svar. Även här ligger kvinnorna i majoritet i att planera sina eventuella kommande lån.

Några personer säger sig ytterligare önska något i bokbussens utbud och det som nämns är ett större utbud av skönlitteratur och biografier, fler nytgivna böcker, tidningar, musik på CD och även möjlighet att dricka en kopp kaffe. Någon menar att det går ju bra att beställa det material man saknar och några besökare har valt att inte svara alls. Resterande 22 personer tycker att utbudet är bra och önskar inget annat.

5.2.3 Användarnas inställning till bokbussens verksamhet

Några avslutande frågor berör hur besökarna ser på och tänker om bokbussens verksamhet samt om de också använder något av de fasta biblioteken i kommunen. På frågan om bokbussen fyller någon annan funktion än som medieförsörjare har svaret ”nej” och ”ja, som mötesplats” fått lika många svar, det vill säga 13 svar vardera. Detta visar tydligt vad man upplever som det viktigaste med verksamheten, att få tillgång till litteratur och annan media samt den sociala kontakten med personal och grannar. I inledningen till denna uppsats finns flera exempel på studier av bokbussverksamhet där just dessa aspekter lyfts fram som mycket viktiga delar av verksamheten. Bokbussen kan, med ett begränsat utrymme och ofta korta stopp, av naturliga skäl inte erbjuda allt som ett fast bibliotek har möjlighet till, och kanske förväntar man sig heller inte det från besökarnas sida. För några personer, 5 besökare, har också informationen om det kulturella utbudet ett värde. Även om evenemangen inte äger rum på bokbussen tolkar jag detta som att besökarna gärna håller sig uppdaterade om och har intresse av vilka arrangemang som finns för att eventuellt kunna ta del av dem. Ytterligare några personer har valt att inte svara på frågan alls.

De områden som studiens informanter bor i ligger ofta många mil ifrån både närmaste filial och huvudbiblioteket. Det finns heller inte alltid kommunala kommunikationsmedel att tillgå utan man måste själv ha tillgång till bil, ta hjälp av andra eller använda färdtjänst. Därför är det kanske inte så konstigt att drygt hälften av besökarna, 18 personer, menar sig inte besöka huvudbiblioteket eller något filialbibliotek. Dock menar förhållandevis många, 16 personer, att de också gör det ”ja” eller ”ibland”, medan en person inte har svarat på frågan.

Den sista frågan i enkäten var öppen för besökarna att med egna ord skriva ner sina tankar om bokbussens verksamhet. Svaren här vittnar, förutom många kommentarer

som ”bra service” och ”viktig”, om djupare aspekter av hur verksamheten upplevs. En av aspekterna är att respondenterna är måna om och tacksamma för denna service som en del i att hålla landsbygden och glesbygden fortsatt levande. Kommentarer som ”att jag enkelt får tillgång till bibliotekets utbud”, ”bokbussen betyder mycket för en bygd som inte har ett fast bibliotek”, ”viktigt att något lever på landsbygden” visar på detta. Bokbussen ses lite som en länk mellan landsbygd och stadsområde och ger en känsla av att finnas med i samhällsutvecklingen och ett pågående sammanhang, som ”en livstråd” och ”ett ombyte i det vardagliga”, som några respondenter beskriver det.

Den andra aspekten är att flera respondenter menar att de inte skulle läsa så mycket annars, kanske inte alls. En respondent beskriver det som att bokbussen ”betyder mycket då man bor på landet, skulle ej låna så mycket annars”. Några respondenter menar dessutom att de läser mer eftersom bokbussverksamheten gör litteraturen mer lättillgänglig, som i ”det är kanon att den kommer och jag har börjat läsa mer”. Flera av dessa respondenter är personer som menar att de inte besöker något annat fast bibliotek, och kanske är det så för att de i nuläget inte behöver det eftersom bokbussen stannar i närheten av deras bostad. Kanske kan det också vara så att dessa respondenter inte skulle besöka ett fast bibliotek över huvud taget, därför att detta inte ingår som en naturlig del i deras liv. Då blir bokbussen istället något av en sluss och en ingång till fältet. Bokbussens verksamhet uppfattas som mer personlig och nära sina användare och gör att den då blir lättare att ta del av för oerfarna biblioteksbesökare.

5.3 Bokbussbesökares tankar och förhållningssätt

Nedan presenteras en sammanställning av de intervjuer som utfördes med fem av bokbussens besökare. Samtliga är kvinnor i olika åldrar, varav en person yrkesarbetar, en person är arbetslös och tre personer är pensionärer. Fyra personer lever i ett hushåll med 1-2 vuxna, medan en person lever i ett större hushåll inklusive barn. Enligt forskningsetiska överväganden identifieras intervjupersonerna inte ytterligare, och vid citeringar ur intervjuerna benämner jag dessa som intervju 1 till 5 utan sammanhängande ordning med vad som presenterats ovan.

Litteratur och läsning har visat sig vara av stor vikt för bokbussbesökarna i de två tidigare undersökningarna, och ett av intervjuens teman har också kommit att behandla intervjupersonernas läsvanor. Även deras övriga intressen har fått stå som ett eget tema, eftersom den informationen är intressant ur en livsstilsaspekt. Som ett tredje tema behandlas intervjupersonernas syn på och tankar om bokbussen och dess verksamhet.

5.3.1 Läsvanor

Den första delen av intervjun handlade om intervjupersonernas förhållande till litteratur och läsning genom livet. Majoriteten menar att deras läsning har gått i vågor där de under vissa perioder läst mer och under vissa perioder mindre. Flera av intervjupersonerna tänker att detta har och har haft med familjesituationen att göra, där

de menar att tiden med små barn och ett hem att sköta om samtidigt med yrkesarbete inte erbjuder ytterligare tid för läsning. I våra samtal visar det sig snart att läsningen inte stannar av helt under de här perioderna, utan att det snarare är valet av litteratur som blir förändrat. Man läser för och tillsammans med sina barn istället och det är då sagor och barnböcker som gäller i större utsträckning.

Och sen tyckte jag att när jag fick egna barn så var det ju en glädje att få läsa både nya och gamla barnböcker igen. Så jag läste mycket för dom. Ja, sen har förstås [...] jag har ju läst hela livet, men det är klart att vissa perioder har det varit lite mindre. Till exempel när man hade små barn eller...ja, när man jobbar och så tar man en bok på kvällen och så orkar jag inte läsa så länge. (Intervju 1)

Mina intervjupersoner började själva läsa under olika förutsättningar. Några av dem kommer från familjer där läsning i olika former varit en naturlig del av livet, även i tidigare generationer. Det fanns tillgång till tidningar och böcker i hemmet under deras uppväxt, och även om biblioteket användes flitigt för lån så köpte man ibland också böcker. Föräldrar läste för sina barn och själv läste man till en början klassiska barnböcker men därefter mer äventyrsböcker. Föräldrarna läste själva litteratur av arbetarförfattare men även historiska böcker och fackböcker som rörde deras intresse eller yrke. För andra intervjupersoner har det inte varit lika självklart med litteratur i sin närhet. Möjligen kunde man få en bok i present ibland, köpa själv eller låna genom skolan, men det var främst genom folkbiblioteket som de fick tag i litteraturen. I något fall har detta antagligen påverkat att det starkare läsintresset vaknat senare i livet. Bokklubbarnas uppkomst gjorde det också enklare att läsa mer genom att köpa böcker.

Gemensamt för alla intervjuade är att läsning av böcker idag är en viktig del i deras vardag och att denna läsning främst sker innan det är dags att sova. Att ligga i sängen och läsa, om så bara en sida innan man somnar, är praktiskt taget ett måste för samtliga.

Och sen ja, ska jag alltid läsa innan jag somnar, det ska jag göra. Oavsett hur trött jag än är så ska jag läsa nå'n halv sida, eller [...] man kan ligga och läsa en timme också, men läsa det ska jag göra innan jag somnar. (Intervju 2)

Anledningen till detta verkar dels vara som ett sätt att slappna av och få en egen liten stund av lugn och ro, men också det att intervjupersonerna inte har för vana att sätta sig och läsa på dagarna. Då gör de helt enkelt andra saker. Någon läser förvisso gärna på morgonen också och om en bok är riktigt bra så menar en person att hon gärna lägger en hel dag på den. Dock beror det på vilken tid på året det är. Vintertid läses troligen något mer eftersom sommartiden medför fler sysslor utomhus. Vad gäller dagstidningen bor flera av mina intervjupersoner så till att de får den utkörd tillsammans med dagens post, vilket innebär att den kommer senare under dagen och inte läses direkt på morgonen.

De flesta av intervjupersonerna har lyssnat på ljudböcker, men i huvudsak väldigt sparsamt. Endast en av dem menar sig lyssna på ljudböcker kontinuerligt, vid sidan om

traditionell läsning, medan hon under tiden pysslar med annat. Känslan av att hålla i en pappersbok verkar dock starkt förknippad med läsoplevelsen i positiv bemärkelse. Boken upplevs som lättare att hantera och att lägga ifrån sig när man vill göra en paus. Om man råkar somna så är det lättare att hitta tillbaka till rätt sida i en vanlig bok än när man lyssnar på en ljudbok, menar en annan av intervjupersonerna. Samtidigt menar hon att en ljudbok å andra sidan kan vara bra och smidig att lyssna på vid resor.

De intervjuade läser gärna romaner och deckare, både lättsamma historier men även sådant som kräver mer egen reflektion. Att läsa om de barn- och ungdomsböcker de själva en gång läste visar sig leda till nya intressanta reflektioner om innehållet och samhället. Biografier och historiska skildringar där det finns en verklig anknytning och en igenkänningsfaktor är omtyckta, och en person resonerar runt källor och litteratur ur en mer informations- och kunskapsinhämtande synpunkt.

Vet du, då går jag nog ut på internet egentligen, om jag behöver information om det ena och det andra, det gör jag nog. Det finns ju böcker att låna om olika saker, det finns det ju. Så det är klart så om jag har nå't, och jag vill veta mer och så då, om nå't speciellt då kanske jag lånar boken. [...] Det är många gånger jag har beställt en bok. (Intervju 4)

5.3.2 Vardagssituation och intressen

Hemmet och vardagliga hushållssysslor har en framträdande plats i intervjupersonernas liv, oavsett familjesituation och yrkesarbete eller inte. Naturligtvis ser tidsaspekten olika ut för olika individer och situationer. Flera personer nämner att de tillbringar mycket av sin tid med att baka, handarbete, sy och kreativt skapande på olika sätt. Även att titta på TV förekommer, men i de flesta fall mycket sparsamt, och man läser hellre en bok.

Närheten till natur och djur har en stor plats i flera av intervjupersonernas liv. Några nämner fiske medan andra nämner arbetet med trädgården under sommarhalvåret som viktigt. Att flera värderar närheten till skogen är tydligt och där tillbringar de gärna tid med jakt, skötsel, bär- och svamplockning eller som ett trivsamt ställe att promenera och bara vara i. Att bo på landsbygd innebär ofta en mer aktiv och praktisk utomhustillvaro, och kräver också omhändertagande av hus, gård eller ägor. För några är ytterligare aktiviteter som promenader och annan träning stående inslag i vardagen.

Sen har jag ju skogen inpå här också så att det blir många gånger jag börjar i skog, går genom skogen, och så kommer jag ut på en väg och så kan jag fortsätta. Så att det är toppenbra. (Intervju 5)

Något olika ser det ut vad gäller deltagande i olika arrangemang och evenemang. Tre av de fem intervjuade menar sig kontinuerligt delta i något, men detta sker sällan i det absoluta närområdet utan de får åka ett antal mil för olika aktiviteter, till närmaste större samhälle eller till Sundsvall. Det man då gärna tar del av är musik, teater, det som

erbjuds i kyrkor, olika marknader och hembygdsdagar. Ingen nämner sportevenemang utan det är främst olika slags kulturella arrangemang som upplevs som intressanta.

Jorå, det brukar jag göra nu och då [...] och dom har ju teaterkväll [...] och nå'n så'n här marknad, och...dit brukar jag åka [...] så finns det ju hembygdsdagar [...]. (Intervju 4)

Några av intervjupersonerna är själva engagerade i hembygdsföreningar och andra lokalföreningar vilket kanske ökar deras intresse att delta som besökare även i andra sammanhang. Avståndet är den mest avgörande faktorn att människor avstår från att delta och kanske också prioriterar mer. Alla intervjupersoner kör själva bil och kan ta sig dit de vill, men mörker och halvdåliga vägar gör att det kan kännas lite besvärligare. De kommer också ofta hem sent på grund av lång restid och då blir det för sent om barnen följer med.

Fyra av de fem intervjuade säger sig vara engagerade i olika föreningar och några dessutom i flera föreningar. Det kan vara lokala hembygds- eller bygdegårdsföreningar, pensionärsföreningar, patientföreningar eller föreningar som berör intervjupersonerna och deras intressen på temat djur och natur. Övriga samhällsfrågor som engagerar och intresserar de intervjuade ser liknande ut. Det är främst det som ligger nära människorna och deras liv som djur och natur, barn och skola, litteratur, kunskaps- och vetenskapsfrågor och sådant som berör deras nuvarande eller tidigare yrkesroll.

Flera av intervjupersonerna menar sig inte vara lika engagerade nu som när de arbetade, och någon är inte intresserad av politik alls, men att de givetvis berörs av större frågor som just nu diskuteras i samhället och i världen. Att de ändå reflekterar över samhällsförändringar visar ett av samtalen. Det handlar om tankar om samhällets snabba utveckling sedan mitten av 1900-talet, och hur verkligheten ständigt förändras för dagens människor och för kommande generationer. Tidsaspekten har fått en annan innebörd idag och människor är tillgängliga dygnet runt via olika medier.

5.3.3 Synen på bokbussen

Möjligheten att använda bokbussen upplevs av intervjupersonerna som ett bekvämt och lättillgängligt sätt att få tillgång till litteratur. Det finns en känsla av att komma närmare böckerna och att man som låntagare blir mer synlig. Närheten som bokbussrummet erbjuder gör att det blir både lättare att få hjälp och att be om hjälp än i ett större fast bibliotek. Inte på så sätt att man menar att servicen skulle vara mindre och sämre där, utan snarare för att en större lokal inte inbjuder till samma direkta och naturliga kontakt med personal och andra besökare, som situationen blir på en mindre yta.

Ja, lättåtkomlig, det är den ju. När den kommer ända hem i byn. [...] Ja, vad jag kan tänka mig är att bokbussen det är just att den är så liten så det är ju lätt att få hjälp på den. Alltså närheten till personal [...]. (Intervju 3)

Alla intervjuade är flitiga bokbussbesökare och några planerar också dagen utifrån bokbussbesöket i den mån det går. Den tiden ses som en stående och viktig punkt i almanackan och som de tar hänsyn till om andra aktiviteter dyker upp. I flera fall har besöket blivit till en vana och rutin. Samtliga har erfarenhet av att använda filial- och huvudbibliotek, men menar sig mestadels låna på bokbussen. Även om intervjupersonerna ibland åker till samhället där närmaste filialbibliotek finns så gör de begränsade öppettiderna att det ändå inte alltid stämmer. De fasta biblioteken med ett större utbud av litteratur upplevs dock roliga att besöka emellanåt och framförallt för barnens skull.

Bokbussen som social mötesplats kommer upp till diskussion i flera av intervjuerna, och beskrivs som en annan positiv aspekt av verksamheten. Det är främst mötet med grannarna som man tänker på, det vill säga möten i lokalsamhället. Trots att människor bor i samma by så ser och träffar de inte alltid varandra särskilt ofta. Då blir detta möte en gång i månaden en viktig stund för att utbyta några ord. En intressant aspekt på temat var att det faktum att alla som vill låna böcker måste komma till bokbussen under en för det mesta ganska kort tidsperiod. Det gör att möjligheten att träffas blir väldigt stor. Ett fast bibliotek är också en mötesplats, men dit kommer människor vid många olika tidpunkter och det är inte säkert att dessa sammanfaller.

Och så träffar man ju folk precis då när den kommer. Jag menar när den kommer hit till byn [...] då träffs dom ju på bokbussen om inte annat då. På så vis är den ju en social knutpunkt också. (Intervju 3)

I några fall har bokbussen som mötesplats med grannar dock tappat sin funktion eftersom den äldre generationen inte längre finns kvar eller att människor blir sjuka och inte längre orkar och kan besöka den. Det finns få andra mötesplatser i intervjupersonernas direkta närhet så det är om de bjuder hem någon eller själv hälsar på som de träffar sina grannar. Däremot kan veckans besök i den närliggande livsmedelsbutiken inbjuda till möten, likväl som deltagande i lokala föreningar kan göra. I vissa fall ordnas också något på den samlingslokal som finns i byn.

Att träffa och prata med den trevliga personalen framförs som ytterligare en positiv aspekt. Flera av de intervjuade menar att det är lätt att få kontakt i den familjära miljö som bokbussen inbjuder till och att det är roligt att träffa nya människor. Intervjupersonerna tänker också mycket på andra bybor som av olika skäl inte har möjlighet att ta sig någon annanstans. Flera av personerna menar att det skulle bli långsamt och kanske svårt att bo kvar där de bor om inte bokbussen kommer och om de inte har tillgång till litteratur. Samtidigt säger samtliga intervjupersoner att om bokbussen inte längre kommer till deras by skulle de med all sannolikhet besöka fasta bibliotek istället, men några resonerar vidare om att de blir äldre och inte vet hur länge de själva kommer att kunna köra bil.

Jaa, det är klart att vi då skulle åka iväg [...] Jag skulle åka till sta'n och låna böcker och jag tycker att det skulle vara mycket mera besvärligt. Man ska vara rädd för halka och det är mycket så 'nt där, så det är ju fantastiskt. [...] För att böcker vill vi ju ha, så att vi är ju otroligt tacksamma så länge bokbussen finns.
(Intervju 5)

Eftersom litteratur och läsning är så viktigt kan flera också tänka sig att köpa mer, men de berättar redan nu om överfulla bokhyllor och hus och menar att de snarare behöver gallra bort böcker än att skaffa sig nya. Att låna böcker ses då som det bästa alternativet både kostnadsmässigt och platsmässigt. Med tanke på att det kulturella utbudet är så begränsat på landsbygden bör människor ta vara på det som finns, för att om möjligt också få behålla den servicen, menar några av intervjupersonerna. De menar vidare att över lag så tappar landsbygden ständigt kommunal service på olika sätt, och att all samhällsservice som då kommer ut till dem blir viktigare och viktigare om de ska kunna bo kvar i glesbygd i framtiden.

Ja, det är klart att man kommer ju närmare böckerna. [...] Men jag tycker att det är så väldigt lite av det där kulturella som finns inne i sta'n som kommer ut till oss, så jag tycker att man ska utnyttja det. [...] Och se'n är det ju trevligt.
(Intervju 1)

Flera av mina intervjupersoner berättar att de lånar ett stort antal böcker vid varje bokbussbesök, och det är troligt att de med tiden lärt sig ungefär hur mycket de brukar hinna läsa under fyra veckor. De planerar alltså sin läsning framåt och månadsvis på så sätt. Någon skulle också önska att bokbussen kom lite oftare och bytte ut sina böcker i större utsträckning för bättre variation och urval. Detta, likväl som tiden för bokbussbesöket, är det som de intervjuade i olika grad önskar viss förändring kring, men samtidig är samtliga väl införstådda med ekonomiska aspekter och att de inte är de enda som får denna service. Intervjupersonerna är oerhört tacksamma över att bokbussen fortsätter att åka till just deras by eller samhälle, men visar också oro över att den ska försvinna eftersom så få använder sig av den.

Vad detta beror på ligger främst i läsintresset, eller snarare ointresset, tror de intervjuade, och en person resonerar vidare om att läsmönster ofta skapas i unga år och att det antagligen blir svårare att börja läsa som vuxen. Flera av intervjupersonerna försöker ändå prata med sina nära och bekanta om bokbussen, som att påminna om när den kommer, men också prata allmänt med människor om läsning. Svaren blir då ofta att de inte läser böcker eller att de inte orkar läsa mer än några sidor. Att många är pensionärer och inte uppbundna av tider på samma sätt som yrkesarbetare och barnfamiljer verkar inte ha någon betydelse.

Jag vet inte, dom kanske inte är intresserade av att läsa över huvud taget. [...] Jag menar, jag pratar ju med många, inte bara här på byn utan ..., som säger jag läser aldrig säger dom. (Intervju 2)

Att läsa böcker för nöjes skull är dock ett val som människor gör precis som med andra intressen i livet och det passar helt enkelt inte alla. Några av de intervjuade tror att TV tar mycket av människors tid, och att sådana här verksamheter används mindre och mindre i och med att nya medier tar större plats i livet än tidigare. Några menar också att yngre familjer har fullt upp med arbete och barnens aktiviteter och att tiden helt enkelt inte räcker till. Barnen kanske också lånar böcker på skolor eller inte läser så mycket på traditionellt sätt längre.

Vad gäller just bokbussen så tror flera av intervjupersonerna att människor kan behöva bli ditlockade på något sätt för att sedan skapa ett intresse för den. Just dessa människor som säger att de inte läser böcker kan vara äldre som ser dåligt, men inte känner till ljudböcker. Detta och annat utbud skulle kunna marknadsföras mer, likväl som att det går att reservera önskat material som personalen tar med sig vid nästa besök. Att marknadsföra att det är smidigt och lätt att vara låntagare på bokbussen.

6. Analys och diskussion

Den övergripande frågeställningen för min uppsats har varit att ta reda på vilken betydelse bokbussens verksamhet har för sina användare. För att svara på detta har jag undersökt vilka bokbussens användare är, hur och varför dessa använder sig av bokbussen samt vad man önskar sig av den. Nedan följer analys och diskussion av mitt empiriska material utifrån Andersson och Skot-Hansens (1994) modell av folkbiblioteket samt Bourdieus livsstilsteori såsom Jochumsen och Rasmussen (2001) använder den. Vidare följer tre korta avsnitt där resultaten redovisas, där teorin och metoden i uppsatsen diskuteras samt avslutningsvis några förslag till vidare forskning.

När jag ser mitt insamlade material i relation till ovanstående teori och modell blir det tydligt att det är två centra som framträder som extra viktiga för bokbussanvändarna. Dessa är det *kulturella centret* och det *sociala centret*, där förmedling av skönlitteratur och funktionen som mötesplats får störst betydelse. Enligt modellen har dessa centra en nära och förankrad roll i vardagsliv, fritid och människors identitet. De är viktiga delar i vad besökarna upplever som det goda livet (jfr. Jochumsen & Rasmussen 2001).

Aktiva läsare identifierar sig gärna som just *läsare* i motsats till andra människor, enligt Ross (2006 a, s. 4ff; 2006b, s. 160ff). Det är främst nöjesläsning hon menar, där läsning av deckare och annan skönlitteratur är en fast återkommande aktivitet i människors vardag, om än på olika sätt. Mina intervjupersoner läser främst på kvällstid eftersom de oftast är aktiva i andra sammanhang under dagtid. Genom att läsa upptäcker människor andra och nya världar och utvecklar också en större nyfikenhet och ett intresse för sin omgivning. Både intervjuerna och observationerna vittnar om att bokbussanvändarna gärna pratar och diskuterar litteratur och andra frågor med varandra och med personalen på bokbussen. Det blir en möjlighet till en stunds social samvaro där olika intressen möts, och som kan ge en känsla av sammanhang i tillvaron. Om tiden tillåter botaniserar många också gärna i hyllorna på egen hand.

Även Jochumsen och Rasmussen (2001) berör i sin studie hur människor identifierar sig som läsare och biblioteksbesökare, eller inte. En del människor identifierar sig som att ha varit läsare i hela livet, medan andra kan ses som mönsterbrytare och har upptäckt läsningen senare i livet. Att läsning och biblioteksbesök förändras och har olika betydelse i olika stadier av livet framkommer även i min undersökning, och blir mest synlig hos mina intervjupersoner. Arbete, studier, familjesituation och liknande påverkar vardagslivet, tiden och även intresset.

Författarna ovan, likväl som min studie, visar att tillgängligheten av litteratur hjälper till att utveckla ett läsintresse eller kanske skapa nya läsbehov. På liknande sätt som att människor kontinuerligt besöker folkbiblioteket, ingår bokbussen på ett tydligt sätt i vardagen för besökarna i min studie. De flesta lånar böcker vid varje tillfälle bokbussen besöker deras område och många planerar vad de vill låna eller reservera. Några av

intervjuerna vittnar ytterligare om att bokbussbesöket planeras in som en fast aktivitet i tillvaron.

I en jämförelse mellan museibesök och biblioteksbesök i Jochumsen och Rasmussen (2001, s. 152f) upplevs dessa som olika lätt- eller svårtillgängliga beroende på människors kulturella kapital. I min undersökning kan vi ana att bokbussen anses mer lättillgänglig än det fasta folkbiblioteket. Givetvis beror detta på praktiska anledningar som avstånd och svårighet att ta sig till något annat bibliotek, men att bokbussen stannar i besökarnas närmiljö gör att den upplevs som mer informell och som en del av människors egen sfär. Ungefär hälften av besökarna anser sig använda fasta bibliotek också, men lånar ändå mest på bokbussen. Det betyder att det måste finnas andra skäl än litteraturen som gör bokbussen viktig.

Behovet av litteratur likväl som mängden man lånar varierar bland informanterna i undersökningen. Delar av besöksgruppen beskriver tillgången till litteratur och att läsa som närmast livsavgörande, och de menar att bokbussverksamheten underlättar detta oerhört. För andra, som inte använder andra bibliotek och som menar att de heller inte skulle läsa särskilt mycket utan tillgången till bokbussen, anar man en förändring av läsmönster i att de nu lånar böcker där. För denna grupp är kanske känslan av delaktighet minst lika viktig som litteraturen, det vill säga att vara en del av något i lokalsamhället (jfr. Jochumsen & Rasmussen 2001).

I bokbussens miljö blir människor mer synliga för varandra och besöket inbjuder lättare till möten och samtal. Även personer som är aktiva i föreningar och deltar i andra kulturella arrangemang menar att bokbussen är viktig som träffpunkt i närområdet. Både enkät- och intervjusvar visar på att känslan av sammanhang mellan landsbygd och stad upplevs som viktig, och genom att bokbussen åker till deras område upplevs det som att bygden fortfarande har ett värde som en del i helheten (jfr. Andersson & Jonsson 2009).

Bokbussen blir ett positivt avbrott i vardagens rutiner samtidigt som att besökarna ser bokbussen som en samhällsservice i glesbygd som de är måna om att få behålla. Därför hjälper de gärna sina grannar att låna och lämna tillbaka böcker, om de själva inte har möjlighet. Även om besökarna själva kan använda bokbussen förespråkar de i flera fall också andras möjlighet till tillgång. Eftersom kommunal samhällsservice i glesbygd för en tynande tillvaro får kanske bokbussen tillskrivit sig en större roll och betydelse än som mobilt bibliotek.

Kvinnor visar sig vara den största besöksgruppen på bibliotek i andra användarundersökningar, så även här (jfr. *Olika syn på saken* 2011). Vad gäller bokbussen befinner sig de flesta låntagarna, både män och kvinnor, i en äldre generation och lever som pensionärer. Viss spridning i ålder finns, men yngre generationer yrkesarbetar i större utsträckning och har troligen svårare att passa in bokbussen i sina liv. Troligen når de även litteratur på andra sätt och har inte samma behov av att använda bokbussen.

Spridningen i utbildning hos besöksgruppen visar att bokbussen har funktionen av en mötesplats för alla, likväl som ett fast bibliotek bör vara. Det vill säga utgöra en grund och ett stöd för mångfald, demokrati och yttrandefrihet (jfr. Höglund 2010; Greider 2000). Bokbussen som *kunskapscenter*, med utbildning och upplysning i fokus, ligger nära sammankopplat med det kulturella centret. Tillgång till varierad litteratur för ett allmänt, informellt och livslångt lärande är viktigt för användarna, och kan erhållas genom både skönlitteratur och faktabetonad litteratur. Att föra läsintresset vidare till sina barn och barnbarn, med värderingar som att litteratur kan användas både till glädje och kunskap är också viktigt för flera av besökarna.

Precis som andra läsare lånar och läser bokbussbesökarna både för nytta och nöje (jfr. Ross 2006 a, b). De visar olika bredd i sin lässmak där en del vill läsa en viss genre eller vissa serier och vissa författare, medan andra blandar allehanda genrer som deckare, romaner, biografier, faktaböcker, gör-det-självt-böcker med mera. Nöjesläsning i olika grad verkar vara den främsta anledningen och behovet till besökarnas val att låna böcker, men varför de läser skiljer sig åt. Några informanter läser för avslappning och söker mer lättsam läsning, medan andra vill läsa sådant som stimulerar till eget reflekterande. Att läsa historiska romaner och andra historiska skildringar möjliggör inlevelse i andra tider och miljöer, men har också faktorer av igenkänning och bekanta minnen som läsaren kan relatera till sitt eget liv. En liknande betydelse tror jag att skildringar om djur och natur har. Vikten av historiernas verklighet eller fiktion beror på vad låntagaren söker i sin läsning.

Flera besökare nämner också facklitteratur för att lära sig mer om något. I vissa fall i studiesyfte, men i de flesta fall för att fördjupa sina kunskaper i personliga intressen, som jag tolkar det. Det kan vara böcker som ger tips och idéer om hemmet, trädgården, olika hantverk, bilen eller annat. Förutsättningarna och behoven är alltså tämligen varierade och dessa skiftar troligen under människors liv.

Ett ointresse för litteratur eller att behov och förutsättningar förändras kan kanske vara anledningar till att många inte heller använder sig av bokbussverksamheten. Som framkom i intervjuerna kan detta möjligen också bero på att människor inte känner till vad bokbussen kan erbjuda, som exempelvis ljudböcker och möjligheten att reservera annat material. Familje- och livssituationen påverkar givetvis hur tiden räcker till likväl som att TV och andra medier tar mer tid idag (jfr. *Olika syn på saken* 2011, s. 7). Jag tänker mig att det också finns personliga hinder att ta sig över för att planera in ett besök på bokbussen. Att en del människor fortfarande ser bibliotek och bokbussar som något svårtillgängliga och till för vissa grupper av människor, där litteraturen är anpassad till personer med viss utbildning. I likhet med Jochumsens och Rasmussens (2001, s. 152f) jämförelse mellan museibesök och biblioteksbesök tror jag att förutsättningarna och behoven till stor del beror på människors kulturella kapital, och det är där tillsammans med habitus som distinktionen mellan bokbussbesökare och icke-bokbussbesökare ligger.

Informationscentret är minst utnyttjat av bokbussbesökarna, och också den del som bokbussverksamheten erbjuder minst delaktighet i. Det finns inga publika datorer, och heller inte tid till egen informationssökning, men viss information om föreläsningar, evenemang och dylikt kan finnas som anslag. Enkäten visar att ganska få av användarna menar sig ta del av detta, men med tanke på mina intervjupersoners engagemang i föreningar och deltagande i andra arrangemang bör informationen ändå ha betydelse för flera av besökarna i deras vardagsplanering.

6.1 Slutsatser

Frågeställningen i delkapitel 1.2 i uppsatsens inledning presenteras och besvaras nedan för att sammanfatta undersökningens resultat. Den bestod av en övergripande frågeställning som besvarades genom fyra underfrågor enligt följande:

- Vilken betydelse har bokbussens verksamhet för sina användare?
- Vilka är bokbussens användare?
- Hur använder de sig av bokbussen?
- Varför använder de sig av bokbussen?
- Vad önskar man sig av verksamheten?

De sammantagna slutsatserna av denna studie är att bokbussens verksamhet betyder mycket för sina användare, främst genom att erbjuda tillgång till litteratur men också som social mötesplats i lokalsamhället.

Bokbussens användare befinner sig i åldersintervallet 30-89 år, där majoriteten av besökarna finns i de äldre generationerna och också är pensionärer. Besöket på bokbussen är ett viktigt inslag i människornas vardagsliv och de flesta besöker den vid varje tillfälle, men mängden litteratur som lånas och reserveras varierar. Tillgången till litteratur ses som mycket viktig för både dem som identifierar sig som läsare och dem som annars inte skulle läsa så mycket. Det är främst skönlitteratur och tryckta böcker som lånas, men man läser också gärna biografier samt facklitteratur och lyssnar på ljudböcker.

Undersökningens resultat visar att människor även använder sig av bokbussen och dess verksamhet av andra anledningar. I bokbussen blir människor mer synliga för varandra och den fyller också en funktion som mötes- och samtalsplats. Upplevelsen av delaktighet i något i lokalsamhället likväl som i kontakten mellan landsbygd och stad framkommer, och ger verksamheten en något mer symbolisk betydelse. Förutom några tankar om ett varierat och kontinuerligt förnyat bokbestånd samt besökstider som passar många, önskar majoriteten av besökarna inga större förändringar av det som verksamheten i dagsläget erbjuder.

6.2 Metod och teori i uppsatsen

Att kombinera tre olika undersökningsmetoder har gett ett mer mångfacetterat empiriskt material, samtidigt som det också har bekräftat information i de fall liknande aspekter tagits upp i frågor och i observation. Jag tycker att det har varit bra att få en bredare bakgrund till mina intervjupersoner genom observationer och enkätundersökning, vilket har gett en bild av vilka intervjupersonerna är samt hur bokbusstmiljön ser ut. Även livsstilsaspekten kommer till viss del fram här genom de sätt man använder sig av bokbussen, och besökarnas egna kommentarer gav en bild av hur man tänker om verksamheten.

Att dela in besökarnas användning av bokbussen i fyra funktionsområden underlättade sammanställningen av det empiriska materialet. Observation och enkätundersökning gav ett tämligen bra underlag genom att visa på vad besökarna lånade samt deras egna reflektioner. Materialet blir dock inte helt tydligt och komplett i något av fallen utan intervjuer. Det är i intervjutillfället som man når människors egna tankar och inställning till ett fenomen, och fler intervjuer hade varit önskvärt för att nå tydligare mönster och större representativitet bland besökarna. Fler och djupare intervjuer har troligen också kunnat ge tydligare och bredare information angående livsstilsaspekten, som i den här studien har fått stort fokus på människors läsning.

6.3 Förslag till vidare forskning

Med tanke på att det bor människor som inte använder bokbussen i de trakter där min undersökning är utförd, skulle det vara intressant att göra en liknande studie utifrån livsstilsperspektiv för att få deras syn på verksamheten. Eventuellt kan man tänka sig en jämförande studie i nästa steg, liknande SOM-undersökningen om biblioteksanvändning som nämns i både Höglunds (2010) artikel och Svensk Biblioteksförnings rapport 2011:2 (*Olika syn på saken* 2011), men med bokbussen som utgångspunkt.

Tekniskt sett sker stora förändringar för alla bibliotek, och frågan är hur detta kommer att påverka just bokbussverksamheten. Med allt mer tillgång till elektroniska resurser, mobila bredband som möjliggör internetuppkoppling varhelst i landet samt fler vana datoranvändare, känns frågan högst aktuell. Det kan leda till en intressant undersökning och diskussion om media, litteratur och användare i framtiden. Även vad den tekniska utvecklingen kan betyda för att möjliggöra eventuella sammanslagningar med annan samhällsservice, skulle vara intressant att diskutera ytterligare (jfr. Bergqvists studie 2003). Om och hur bokbussens roll gentemot skolor förändras efter den nya skollagen är ytterligare en aktuell fråga att undersöka.

7. Käll- och litteraturförteckning

Opublicerat material:

E-post konversation med enhetschefen för Barn- och ungdom/Bokbuss, Sundsvalls stadsbibliotek, 2011.

Enkät svar från 35 bokbussbesökare, 2011.

Intervju transkriptioner från telefonintervjuer med 5 bokbussanvändare, 2011.

Observationsmaterial från 5 observationstillfällen på bokbussen, 2011.

Publicerat material:

Andersson, Marianne & Skot-Hansen, Dorte (1994). *Det lokale bibliotek – afvikling eller udvikling*. Köpenhamn: Danmarks biblioteksskole og Udviklingscenteret for folkeoplysning og voksenundervisning.

Andersson, Tina & Jonsson, Annie (2009). *Bokbussens värde och funktion – En kvalitativ intervjuundersökning med bokbussanvändare och bibliotekspersonal*. Magisteruppsats. Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap. <http://bada.hb.se/bitstream/2320/5245/1/09-48.pdf> [2011-12-19]

Bibliotekslag: SFS 1996:1596. Stockholm: Sveriges riksdag, Kulturdepartementet. <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1996:1596> [2011-19-05]

Bergqvist, Gunhild (2003). *Bokbussverksamhet – Effektiv decentralisering av svensk biblioteksservice?* Magisteruppsats. Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap. <http://bada.hb.se/bitstream/2320/986/1/03-71.pdf> [2011-12-19]

Bokbuss. Nationalencyklopedin. <http://www.ne.se/bokbuss> [2011-12-05]

Bourdieu, Pierre (1994). Distinktionen. Det sociala rummet och dess omvandlingar. I *Kultursociologiska texter*. 4. uppl. Stockholm: B. Östlings bokförlag Symposion. S. 247-310.

Greider, Göran (2000). *Biblioteket, demokratin och kulturen*. I *Bibliotek – en mötesplats i tid och rum. En bok om demokrati*. Lund: Bibliotekstjänst. S. 90-98. (Biblioteksdebatt 23).

Halvorsen, Knut (2007). *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.

Hansson, Therese (2011). *Bokbussens roll för sina användare – Studie i en mindre kommun i Sverige*. Kandidatuppsats. Borås: Institutionen för Biblioteks- och informationsvetenskap. http://bada.hb.se/bitstream/2320/8358/1/K11_3.pdf [2011-12-19]

Höglund, Lars (2010). Bibliotek och demokratiska möten. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart, red. (2010). *Nordiskt ljus: trettiosju kapitel om politik, medier och samhälle : SOM-undersökningen 2009*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. S. 341-356. (Samhälle, opinion, massmedia, 50).

Jochumsen, Henrik & Rasmussen, Casper Hvenegaard (2001). *Gör biblioteket en forskel?* Köpenhamn: Danmarks Biblioteksforenings Forlag.

Lagström, Klas Viktor och Tegström, Olle (1996). *Sundsvalls stadsbibliotek 100 år : jubileumsskrift*. Sundsvall: Kulturmagasinet.

Lundin, Dan (1990). Mobil biblioteksverksamhet. I *Ända hem till fru Nilsson. En metodutredning om uppsökande biblioteksverksamhet*. Stockholm: Statens kulturråd. S. 165-168. (Rapport från Statens kulturråd, 1990:1).

Lysebäck, Anna & Norrström, Lise-Lotte (2000). *Bokbussen – från dåtid till nutid. En studie om bokbussens utveckling i Sverige*. Magisteruppsats. Borås: Institutionen för Biblioteks- och informationsvetenskap. <http://bada.hb.se/bitstream/2320/1681/1/00-70.pdf> [2011-12-19]

McKechnie, Lynne E. F. (2006). Becoming a reader: childhood years. I: *Reading matters. What the research reveals about reading, libraries, and community*. Westport, CT: Libraries unlimited. S. 63-97.

Myllylä, Riitta (2003). Still Rolling! *Scandinavian Public Library Quarterly*, vol. 36, nr. 1. http://www.splq.info/issues/vol36_1/07.htm [2011-12-19]

Möhlenbrock, Sigurd (1973). *Bokbussen kommer... En introduktion till verksamheten*. Lund: Bibliotekstjänst.

Olika syn på saken. Folkbiblioteket bland användare, icke-användare och personal (2011). Stockholm: Svensk Biblioteksforening. (Svensk Biblioteksforenings rapport 2011:2).

Ross, Catherine Sheldrick (2006a). The company of readers. I: *Reading matters. What the research reveals about reading, libraries, and community*. Westport, CT: Libraries unlimited. S. 1-56.

Ross, Catherine Sheldrick (2006b). Adult readers. I *Reading matters. What the research reveals about reading, libraries, and community*. Westport, CT: Libraries unlimited. S. 133-221.

Skot-Hansen, Dorte (1992). Bourdieu for bibliotekarere – og andre kulturformidlere. *Biblioteksarbejde*, nr. 36, s. 5-15.

Trost, Jan (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Wildemuth, Barbara M. (2009). *Applications of social research methods to questions in information and library science*. Westport, CT: Libraries Unlimited.

8. Bilagor

(Bilaga 1)

Några punkter för observation på bokbussen

- **Rummet och miljön.** Hur ser rummet ut? Användarvänligt? Trångt? Bekvämt? Hur agerar låntagarna? Verkar låntagarna bekanta med miljön? Är materialet lätt tillgängligt? Inbjuder bokbusstiljön till att stanna länge, eller tvärtom? Varför är låntagaren/låntagarna där?
- **Sociala relationer.** Kommer man dit ensam eller tillsammans med familj/vänner? Verkar användarna känna/känna igen varandra? Sker spontana samtal med varandra? Med bokbusspersonalen?
- **Media.** Beställer låntagarna något? Vilken typ av frågor ställs till personalen? Lånar "alla" något? Vad lånar man? Ber låntagarna om hjälp att hitta litteratur? Försöker man hitta litteratur själv?
- **Stämningen på bokbussen.** Är den glad/positiv? Förväntansfull? Familjär? Nöjda låntagare? Besvikna (ex. när material inte finns)? Irriterade?

(Bilaga 2)

Enkät till bokbussbesökare

Inför min kandidatuppsats hösten 2011 inom programmet Biblioteks- och informationsvetenskap vid Borås Högskola har jag valt att undersöka vilka bokbussens användare är och hur och varför människor väljer att använda bokbussen och den service den erbjuder. Detta sker genom observationer av bokbussrummet samt enkäter och intervjuer, och jag är tacksam om Du vill ta Dig tid att under några minuter svara på nedanstående frågor. Uppsatsen kommer att publiceras digitalt och vara fritt tillgänglig i databasen BADA.

1. Kvinna Man

2. Ålder:

15-19 år 20-29 år 30-39 år 40-49 år 50-59 år

60-69 år 70-79 år 80-89 år 90-100 år

3. Utbildning:

Realskola Grundskola Gymnasium Folkhögskola

Lärling Högre utbildning Annat

4. Nuvarande status:

Yrkesarbetare Pensionär Studerande Semester

Föräldraledig Sjukskriven Arbetslös Egenföretagare

Annat

5. Antal personer i hushållet:

1-2 3-5 6 eller fler

6. Hushållet består av:

Vuxen/Vuxna Vuxen/Vuxna och barn

7. Varför använder Du bokbussen? (Flera alternativ kan markeras)

Långt till närmaste fasta bibliotek Svårt att ta sig till närmaste fasta bibliotek

Tillgänglighet Bekvämlighet Tidsaspekt

Annat

8. Hur ofta använder Du bokbussen?

Varje gång Varannan gång Några gånger per år
Första gången idag

9. Besöker den Ditt område med bra tidsintervall?

Ja Nej, för ofta Nej, för sällan

10. Lånar Du något vid varje besök på bokbussen?

Ja Nej

11. Om ja, vilken typ av material brukar Du låna?

.....

12. Vad tänker Du låna idag?

.....

13. Brukar Du beställa material?

Ja Nej Ibland Ofta Sällan

Om ja/ibland/ofta/sällan, vad?

14. Planerar Du vad Du ska låna innan?

Ja Nej Ibland Ofta Sällan

15. Önskar Du något annat i bokbussens utbud?

Ja Nej Ibland

Om ja/ibland, vad?

16. Fyller bokbussens verksamhet någon annan funktion för Dig än som medieförsörjare?

Ja, som mötesplats Ja, för information om kulturellt utbud Nej

Annat

17. Besöker Du huvudbiblioteket i Kulturmagasinet/något närbibliotek också?

Ja Nej Ibland

18. Skriv kort ner hur Du ser på bokbussens verksamhet och vad den betyder för just Dig:

.....

.....

Stort TACK för att Du har tagit Dig tid att fylla i denna enkät! // Kerstin Mårtensson

Vill Du delta i en utförligare intervju? (Kontaktuppgifter behandlas konfidentiellt)

Ja, mina kontaktuppgifter är: Nej

(Bilaga 3)

Intervjuguide för de besökare som intervjuas (på annan plats än i bussen)

Läsning och litteratur:

- Berätta om din egen läsning.
- Vad läste du under din uppväxt?
- Vilken tillgång till litteratur fanns när du växte upp?
- Vad läste övriga familjemedlemmar?
- Vad läser du nu?
- Hur ser du på nya medier som ljudböcker och läsplattor?

Fritid och intressen:

- Vad tycker du om att göra när du är ledig? / Vad tycker du om att fylla dina dagar med?
- Brukar du ta del av olika arrangemang/evenemang?
- Vad i så fall?
- Är du delaktig i någon förening?
- Vilka samhällsfrågor intresserar dig?

Bokbussen:

- Varför använder du själv just bokbussen?
- Vad skulle det betyda för dig om den inte fanns?
- Hur skulle du gå tillväga för att skaffa litteratur annars?
- Vilka andra mötesplatser finns tillgängliga?
- Hur ser du på själva tanken om bokbussverksamheten?
- Vad är bra med bokbussen?
- Vad skulle kunna göras bättre?
- Hur skulle bokbussverksamheten kunna utvecklas?
- Varför tror du att människor väljer (medvetet eller omedvetet) att inte använda den?
- Hur ser du på framtiden för bokbussverksamheten?